

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΑ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975 | ΑΡΙΘ. 4

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β'.

XVI. Ὡστε, ἀδελφοί, ἀφορμὴν λαβόντες οὐ μικρὰν εἰς τὸ μετανοῆσαι, καιρὸν ἔχοντες ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ τὸν καλέσαντα ἡμᾶς θεόν, ἕως ἔτι ἔχομεν τὸν παραδεχόμενον ἡμᾶς. 2. ἐὰν γὰρ ταῖς ἡδυπαθείαις ταύταις ἀποταξόμεθα καὶ τὴν 5 ψυχὴν ἡμῶν νικήσωμεν ἐν τῷ μὴ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς τὰς κοληράς, μεταληψόμεθα τοῦ ἐλέους Ἰησοῦ. 3. γινώσκετε δέ, ὅτι *ἔρχεται ἤδη ἡ ἡμέρα* τῆς κρίσεως ὡς κλίβανος καίόμενος, καὶ *τακίσονται* τινες τῶν οὐρανῶν καὶ πᾶσα ἡ γῆ ὡς μόλιβος ἐπὶ πυρὶ τηκόμενος, καὶ τότε φανήσεται τὰ 10 κρύφια καὶ φανερά ἔργα τῶν ἀνθρώπων. 4. καλὸν οὖν ἐλεημοσύνη ὡς μετάνοια ἁμαρτίας· κρείσσων νηστεία προσευχῆς, ἐλεημοσύνη δὲ ἁμφοτέρων· *ἀγάπη δὲ καλύπτει πλήθος ἁμαρτιῶν*, προσευχὴ δὲ ἐκ καλῆς συνειδήσεως *ἐκ θανάτου ῥύεται*. μακάριος πᾶς ὁ εὐρεθεὶς ἐν τούτοις πλήρης· ἐλεη- 15 μοσύνη γὰρ κούφισμα ἁμαρτίας γίνεται.

1. Ῥωμ. 7, 8. 11. 7. Μαλαχ. 4, 1. 8. Ἦσ. 34, 4. 10. Τωβ. 12, 8. 9. Α' Πέτρ. 4, 8. Παροιμ. 10, 12. Ἰακ. 5, 20. 12. Πβλ. Ἔβρ. 13, 18.

3. παραδεχόμενον I: patrem qui accipit (παραδεχόμενον) Σ / 6. Ἰησοῦ: domini nostri Jesu Christi Σ / 8. τινες: + (αὶ) δυνάμεις (Ἦσ. 34, 4) Lightfoot.

XVI. Εἰς τὴν προτροπὴν πρὸς μετάνοιαν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀκόμη καιρὸς (ἐφ' ὅσον δηλ. εἴμεθα ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ, ἀφοῦ μετὰ θάνατον δὲν

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β'.

(Ἀπόδοσις εἰς ἀπλῆν νεοελληνικὴν γλῶσσαν).

XVI. Ὡστε, ἀδελφοί, ἀφοῦ ἐλάβομεν ὄχι μικρὰν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μετανοήσωμεν, ἀφοῦ ἔχομεν καιρὸν (ἐφ' ὅσον εἴμεθα ἐν τῇ ζωῇ), ἅς ἐπιστρέψωμεν (διὰ τῆς μετανοίας) εἰς τὸν Θεόν, ὁ Ὁποῖος μᾶς ἐκάλεσε (διὰ νὰ γίνωμεν χριστιανοὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ὁμολογίας ὅτι ἐπιστεύσαμεν εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν), ὅσον ἀκόμη ἔχομεν ἔτοιμον Ἐκεῖνον, Ὅστις θὰ μᾶς ὑποδεχθῇ (μετανοοῦντας). 2. Διότι, ἐὰν ἀπαρνηθῶμεν τὰς ἡδυπαθείας ταύτας (τὰς ἀμαρτωλὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τοῦ βίου) καὶ νικήσωμεν τὴν

ὑπάρχει μετάνοια, ἀλλὰ μόνον κρίσις), πβλ. καὶ τὰ κεφ. 8, 1—3. 9, 7. Διὰ τὸ «οὐ μικρὰν» πβλ. 15, 1. Διὰ τὸ ἀφορμὴν λαβόντες» πβλ. Ῥωμ. 7, 8. 11. «ἐπὶ τὸν καλέσαντα ἡμᾶς Θεόν» πβλ. 11, 1. 2. «ἡδυπαθῆαι» πβλ. 17, 7. Ἐπίσης τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ Ξενοφῶντος, ἐν Κύρ. Ἀνάβ. 7, 5, 74: «εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ βραδιουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἢ δὲ ὑπὸ ἀθροῦσιν, οἳ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιώτατον, τὸ δὲ ἀπόνως βιοτεῦν ἡδυπαθῆαι». Ὅρα καὶ Μακκαβ. Δ' κεφ. 2, 2. 4: «ταύτη γοῦν ὁ σώφρων Ἰωσήφ ἐπαινεῖται, ὅτι διανοίκα περιεκράτησεν τῆς ἡδυπαθείας. Νέος γὰρ ὢν καὶ ἀκμάζων πρὸς συνουσιασμόν ἠκύρωσε τῷ λογισμῷ τὸν τῶν παθῶν οἴστρον. Καὶ οὐ μόνον δὲ τὴν τῆς ἡδυπαθείας οἴσθηλασίαν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖν φαίνεται, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιθυμίας». 3. Πβλ. Μαλαχ. 3, 19: «διότι ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται καιομένη ὡς κλίβανος καὶ φλέξει αὐτούς»: Ψαλμ. 20, 9. Ὡσθὲ 7, 4. 6. —Περὶ τῆς διὰ «πυρὸς» καταστροφῆς τοῦ Σύμπαντος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, τὸ μᾶλλον ἐνδεικτικὸν χωρίον εἶναι τὸ τοῦ Β' Πέτρ. 3, 7. 10. Περιέργον φαίνεται τὸ παρεμβαλλόμενον ἐν κ. 3: «...τακήσονται τινες». Ἀνάλογον χωρίον ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ περὶ μ ε ρ ι κ ῆ ς καταστροφῆς τοῦ Σύμπαντος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, δὲν ὑπάρχει. Ὅθεν καὶ τινες τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς Β' Κλήμεντος προετίμησαν ἀντὶ τοῦ «τινες» νὰ δεχθοῦν («αἱ δυνάμεις», στηριζόμενοι εἰς τὸ χωρίον Ἦσ. 34, 4, διορθοῦντες ἐπομένως τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς: «καὶ τακήσονται πᾶσα ἰαίδυναμίαις τῶν οὐρανῶν». Ἡ προτεινομένη αὕτη διόρθωσις φαίνεται μοι ὀρθότερα.— Ὁ τύπος «μὸλιβος» ἀντὶ «μὸλιβδος» ἀπαντᾷ κατὰ τε τὴν

ψυχὴν μας (ἐπιτύχωμεν μὲ τοὺς ἀγῶνάς μας κατὰ τῶν ἡδονῶν νὰ σώσωμεν τὴν ψυχὴν μας) μὲ τὸ νὰ μὴ κάμνωμεν τὰς πονηρὰς αὐτῆς ἐπιθυμίας, τότε θὰ ἀπολαύσωμεν τὸ ἔλεος τοῦ Ἰησοῦ (θὰ τύχωμεν τοῦ ἐλέους καὶ τῆς συγχωρήσεως ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ).

3. Γνωρίζετε δὲ (ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς), ὅτι «ἐρχεται ὅσον οὐπω (τὸ γρηγορότερον) ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως (ζώντων καὶ νεκρῶν, κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου), ὡς νὰ εἶναι ἕνας κλίβανος (ἕνας φοῦρνος) καιόμενος (ἔλο φωτιά), καὶ θὰ λυώσουν (θὰ καταστραφοῦν καὶ θὰ ἀφανισθοῦν) μερικὰ ἀστέρια τῶν οὐρανῶν» καὶ ὅλη ἡ γῆ ὡσὰν μολίβι πού λυώνει εἰς τὴν φωτιά· καὶ τότε θὰ φανερωθοῦν τὰ κρυμμένα μυστικά καὶ τὰ φανερὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.

4. Εἶναι λοιπὸν καλὸν (θεάρεστον) πρᾶγμα ἢ ἐλεημοσύνη (ἐπειδὴ εἶναι ἔμπρακτος) μετάνοια ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· καλυτέρα δὲ εἶναι (καὶ προτιμητέα) ἢ νηστεία (ὡς ἔμπρακτος ἐφαρμογὴ τῆς πίστεως

ἑλληνιστικὴν καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον. Πβλ. Ἐξοδ. 15, 10. Ἄριθ. 31, 22. Ἰώβ 19, 24 κ. ἀ. Ἐν τῇ τῶν Edwin Hatch—Henry A. Redpath, Concordance to the Septuagint 1954 II, 932 ἐναλλάσσονται αἱ γραφαὶ «μόλιβος» — «μόλυβος» καὶ «μόλιβδος» — «μόλυβδος» εἰς ὅλην σειρὰν χωρίων τῆς Π. Δ. Πβλ. καὶ E. A. S o p h o c l e s, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods (From B. C. 146 to A. D. 1100), in two volumes. New York II, 764 ἐν λ. «μόλιβος» καὶ «μόλυβδος». Συμειωτέον, ὅτι ὁ ἀρχαῖκός τύπος «μόλυβδος» ἐπίσης ἐναλλάσσεται μὲ τὸν νεοελληνικὸν τύπον «μολίβι», ἀμφοτέρων καὶ σήμερον ἐν χρήσει. — 4. Εἰς τὰ «ἔργα» τὰ ἀκρῆφια καὶ φανερὰ τοῦ προηγουμένου κεφ. ἀριθμοῦνται νῦν ἐν τῷ κεφ. 4 τὰ «καλὰ ἔργα», ἅτινα εἶναι: Προσευχὴ, νηστεία, ἐλεημοσύνη. Ταῦτα ἀπετέλουν τὰς θεμελιώδεις ἀρετὰς τοῦ θρησκείοντος τῆς Π. Δ. Πβλ. B o u s s e t, Religion des Judentums² 202/09. Ὡς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, ὡς ἀνωτέραν ἀρετὴν τῶν ἄλλων, πβλ. αὐτόθι σ. 162 ἔ. Περαιτέρω ὅρα Ματθ. 6, 1-18.—Ἄλλ' εἰς τὸν ἀνώνομον συντάκτην τῆς παρουσίας Ὁμιλίας (Β' δῆθεν Ἐπιστολῆς Κλήμεντος) ἐπίδρασιν ἔσχε κυρίως τὸ χωρίον τοῦ Τρωβίτ 12, 8 ἔ.: «ἀγαθὸν προσευχῆ μετὰ νηστείας καὶ ἐλεημοσύνης καὶ δικαιοσύνης· ἀγαθὸν τὸ ὀλίγον μετὰ δικαιοσύνης ἢ πολὺ μετὰ ἀδικίας· καλὸν ποιῆσαι ἐλεημοσύνην ἢ θησαυρίσαι χρυσίον· ἐλεημοσύνη γὰρ ἐκ θανάτου ῥύεται, καὶ αὕτη ἀποκαθαριεῖ πᾶσαν ἁμαρτίαν· οἱ ποιοῦντες ἐλεημοσύνας καὶ δικαιοσύνας πλησθήσονται ζωῆς». Πβλ. καὶ Α' Πέτρ. 4, 8 καὶ Α' Κλήμ. 49, 5. Ἡ Β' Κλήμ. θεωρεῖ τὴν δύναμιν τῆς ἐλεημοσύνης ὡς ἐξαλείφουσαν πᾶσαν ἁμαρτίαν, ἐν τῇ ἀπο-

καὶ τῆς εὐλαβείας) ἀπὸ τὴν προσευχὴν (ποῦ εὐκολα ἤμπορεῖ ὁ κάθε χριστιανὸς νὰ τὴν κάμνη, χωρὶς πολὺν κόπον), ἀλλ' ἡ ἐλεημοσύνη (ὡς πρᾶξις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης) εἶναι (ἀνωτέρα) καὶ τῶν δύο (καὶ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς). αἷ δὲ ἀγάπη καλύπτει (ἐξαφανίζει) πλῆθος (ἀμέτρητον) ἁμαρτιῶν», ἡ δὲ προσευχὴ (ὅταν γίνεται μὲ ἀγαθὴν) μὲ καθαρὰν (καθαρισμένην διὰ τῆς μετανοίας ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν) συνείδησιν «σώζει ἀπὸ τὸν θάνατον». Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ θὰ εὐρεθῇ (θὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ θὰ ἀποδειχθῇ τέλειος εἰς ὅλα αὐτὰ ποῦ ἀνεφέραμεν). διότι ἡ ἐλεημοσύνη γίνεται καὶ ἀνακούφισις ἀπὸ (κάθε εἶδος) ἁμαρτίας.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

διδομένη σημασίᾳ τοῦ ἔρου ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς περὶ εὐσεβείας καὶ θρησκευτικότητος ἀντιλήψεως, τῇ συμφωνοῦσῃ ἄλλωστε καὶ πρὸς τὴν παλαιοδιαθηκικὴν ἀντίληψιν.—Πβλ. Ἰακ. 5, 2 σχετικῶς πρὸς τὸ χωρίον «ἀγάπη δὲ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν».—Διὰ τὸ χωρίον «ἐκ καλῆς συνειδήσεως» πβλ. Ἐβρ. 13, 18 καὶ διὰ τὸ χωρίον «προσευχὴ δὲ ἐκ καλῆς συνειδήσεως» πβλ. καὶ Διδαχὴν 4, 14. Βαρν. 19, 12 καὶ Α' Κλήμ. 34, 7, 41, 1. —Διὰ τὸ χωρίον «ἐλεημοσύνη γὰρ κ ο υ φ ι σ μ α ἁμαρτίας γίνεται» πβλ. Α' Ἐσδρα 8, 33: «σύ, Κύριε, ὁ κ ο υ φ ι σ α ς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν».—Τὸ κύριον θέμα διὰ τὸν βῆτορα εἶναι, ὅπως ὁδηγήσῃ τοὺς πιστοὺς ἀκροατὰς του εἰς τὴν μετάνοιαν, διὰ τῆς ἀποφυγῆς κυρίως τῆς «ἡδυπαθείας», τῶν σαρκικῶν δηλ. ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων. Συγχρόνως δὲ ὅπως παροτρύνῃ εἰς «ἐλεημοσύνην», εἰς ἀγαθοεργὰς δῆλον ὅτι πράξεις ὑπὲρ τοῦ πλησίον.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Διὰ τούς ποιμένας καὶ τούς γονεῖς.

Αἱ κακαὶ ἐπιδράσεις τῶν θεαμάτων ἐπὶ τῆς παιδικῆς ψυχῆς εἶναι κατὰ τὰς ἡμέρας μας περισσότεραι καὶ ἰσχυρότεραι ἀπ' ὅ,τι ἄλλοτε. Τύπος, Κινηματογράφος, Τηλεόρασις καὶ ἄλλα ἐνημερωτικὰ μέσα (ἀκόμη καὶ ἡ διαφήμισις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν) κατακλύζουσιν πανταχόθεν τὴν τρυφερὰν ἡλικίαν. Ὁλοκληρωτικῆ προφύλαξις τῆς ἀπὸ τὸ ψυχοφθόρον θέαμα φαίνεται ὡς νὰ μὴ εἶναι ἐφικτή. Ἀλλ' Ἐκκλησία καὶ γονεῖς, ἀκριβῶς διὰ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, πρέπει νὰ ἀγρυπνοῦν, διὰ νὰ προλαμβάνουν τὸ κακὸν μὲ τὸν λόγον, μὲ τὸ καλὸν παράδειγμα, μὲ τὴν μέριμναν συγκροτήσεως τῶν παιδιῶν εἰς περιβάλλοντα ἠθικά. Ὁ ἄγων εἶναι δύσκολος, ἀλλ' ὄχι μάταιος. Ἡ πείρα λέγει ὅτι, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ἐπιτυγχάνει. Διότι, ἂν ποιμένες καὶ γονεῖς κάμνουν τὸ καθῆκόν των, ἡ θεία Χάρις ὀλοκληρώνει ἐγκαίρως καὶ στερεώνει τὴν προσωπικότητα τοῦ νέου, καθιστῶσα αὐτὴν ἄτρωτον ἀπὸ τὰς ἀνηθίκους ἐπιρροάς.

Ἐπρόσωποι αἱ ὑποδείξεις.

Τὸ φαινόμενον δὲν λείπει σχεδὸν ἀπὸ καμμίαν ἐνορίαν. Τινὲς τῶν ἐκκλησιαζομένων στεροῦνται τῆς δεούσης λειτουργικῆς ἀγωγῆς. Ἀπὸ ἐπιπολαιότητα μᾶλλον παρὰ ἀπὸ πραγματικὴν ἀσέβειαν, διακόπτουν μὲ συνομιλίαν τὴν ἡσυχίαν, κινοῦνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χωρὶς λόγον καὶ γενικῶς, μὲ τὴν στάσιν των, κάμνουν τὸ ὑπόλοιπον ἐκκλησιασμα νὰ δυσανασχετῆ. Εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, ὁ λειτουργὸς ἐνίοτε προβαίνει εἰς προσωπικὰς ὑποδείξεις, καὶ δὴ εἰς αὐστηρὸν τόνον, ἀνακαλῶν αὐτοὺς εἰς τὴν τάξιν. Ὁ τρόπος ὅμως δὲν εἶναι ὁ πρέπων. Θίγει καὶ δὲν ἐποικοδομεῖ. Προτιμότερον λοιπὸν εἶναι νὰ γίνωνται αἱ ὡς ἄνω συστάσεις ἀπροσώπως, ὡς ἀποτεινόμενα ὄχι εἰς δακτυλοδεικτούμενα ἄτομα, ἀλλ' εἰς τὸ ὅλον ἐκκλησιασμα. Οὕτω, καὶ μάλιστα ὅταν γίνωνται μὲ νηφάλιον πνεῦμα, οἱ ὑπαίτιοι συναισθάνονται τὸ σφάλμα των, κρίνοντες οἱ ἴδιοι ἑαυτούς, πρῶγμα ὅπερ προεξοφλεῖ τὴν ἀνάγησίν των.

Ἐγκαίριος διαφώτισις.

Ἐθιμικαὶ καταβολαὶ ἐκ τοῦ παρελθόντος, προϊόντα θρησκευτικῆς ἀμαθείας, ἐξακολουθοῦν καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας μας νὰ σκιάζουσιν

Ἔτος τῆς γυναικός

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

Α'

Τὸ ἔτος 1975 ὠρίσθη ὡς ἔτος τῆς γυναικός. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπιβάλλεται, ὅπως αἱ γινόμεναι καὶ γενησόμεναι ἐκδηλώσεις μὴ λησμονοῦν τὴν ὑψηλὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέλαβον αἱ γυναῖκες ἐν τῇ κοινωσίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ θέσις τῆς γυναικός ἐν τῷ προχριστιανικῷ κόσμῳ ἦτο ἀθλία. Αὗται ἐστέναζον ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἀνδρικῆς ἐξουσίας. Εἰς τὴν σινικὴν θρησκείαν αἱ γυναῖκες ἐθεωροῦντο ὡς δοῦλαι καὶ ἰδιοκτησία τῶν ἀνδρῶν. Εἰς τὰς Ἰνδίας ἡ κόρη ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ πατρός, ἡ ἔγγαμος τοῦ συζύγου. Ὡσαύτως ἐν Ἰνδίαις αἱ γυναῖκες τοῦ ἀποθανόντος ἀνδρὸς ἐκαίοντο ζῶσαι μετ' αὐτοῦ. Ἐν Βαβυλῶνι ἡ γυνὴ ἐξηυτελιζέτο διὰ τῆς ἀκολάστου λατρείας τῆς Ἀφροδίτης. Ἐν Ἀραβίᾳ αἱ γυναῖκες ἦσαν ἀπολύτως δοῦλαι τοῦ ἀνδρός.

Καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐξηυτελιζόντο αἱ γυναῖκες. Ἐν Σπάρτῃ ἡ διεκδίκησις τῆς ἰσοτιμίας αὐτῶν πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐγένετο ἐπὶ ἀπολείᾳ τῆς γυναικείας αἰδοῦς. Ὡς ἐσημείωσεν ὁ Ἀριστοτέλης, αἱ γυναῖκες ἐν Σπάρτῃ «ζῶσι ἀκολάστως πρὸς ἅπασαν ἀκο-

---

τὴν λαϊκὴν εὐσέβειαν καὶ χρῆζον, οὕτως, ἀφρητιστικῆς ἀντιμετωπίσεως ἐκ μέρους τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας. Μία τούτων εἶναι καὶ ἡ ἐπιπολαία συνήθεια διοργανώσεως χορῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐν ὄψει Μ. Τεσσαρακοστῆς, περίοδον νηστείας καὶ ψυχικῆς, ἐν μετανοίᾳ, ἐτοιμασίας, διὰ τὴν ἀξίαν λειτουργικὴν συμμετοχὴν τῶν πιστῶν εἰς τὰ Πάθη τοῦ Κυρίου. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖον καὶ ἐφέτος νὰ διαφωτισθῇ ἐγκαίρως ἐπ' αὐτοῦ ὁ λαὸς ὑπὸ τῶν ποιμένων του, οἵτινες, εἴτε ἀπ' ἄμβωνος εἴτε δ' ἐπὶ μέρους ὑποδείξεων, καλοῦνται νὰ ἀποτρέφουν ἀπὸ τῆς συνηθείας ταύτης ὅσα ἐκ τῶν πνευματικῶν τέκνων των τὴν ἀκολουθοῦν, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν ὅτι ἀμαρτάνουν.

λασίαν και τρυφερῶς». Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπεκράτει ἡ ἀντίληψις ὅτι «ἡ θήλεια φύσις ἐστὶ πρὸς ἀρετὴν χειρῶν τῆς τῶν ἀρρένων» (Πλάτων). Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, «τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ φύσει τὸ μὲν κρεῖττον, τὸ δὲ χειρὸν, τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δ' ἀρχόμενον» καὶ «τὸ ἄρρεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον». Ἡ κόρη ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρὸς καὶ ἔζη ἐν τῇ γυναικωνίτιδι. Αἱ γυναῖκες ἀπεκλείοντο τῆς συμμετοχῆς εἰς συμπόσια καὶ τῆς ἀκροάσεως κωμωδίας. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἤκμαζεν ὁ θεσμὸς τῆς ἐταίρας, τοῦθ' ὅπερ συνετέλει εἰς τὴν πλήθυνσιν τῶν διαζυγίων καὶ τὴν αὔξησιν τῆς διαφθορᾶς. Κατὰ τὸν Εὐριπίδην, αἱ γυναῖκες εἶναι «εἰς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται, κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται». Κατὰ τὴν «Πολιτείαν» τοῦ Πλάτωνος, ὁ ρόλος τοῦ ἀνδρὸς ἔναντι τῶν γυναικῶν εἶναι ρόλος «φύλακος μιᾶς ἀγέλης». Τὰ αὐτὰ συνέβαινον καὶ ἐν Ρώμῃ, ἐνθα αἱ γυναῖκες ἦσαν ὑπὸ τὴν ἀνδρικήν ἐξουσίαν καὶ ἠδξάνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐταιρῶν καὶ τῶν διαζυγίων. (Περὶ πολλὰ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν γυναικῶν ἐν τῷ προχριστιανικῷ κόσμῳ ἰδὲ ἐν Δημ.Μπαλάνου, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν ταῖς θρησκειαῖς καὶ ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ἐν Ἀθήναις 1910).

Τελείως ἀντίθετος παρουσιάζεται ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Ἦδη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη τονίζει, ὅτι ἡ γυνή, ὡς καὶ ὁ ἀνὴρ, ἐπλάσθη «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», ὅστις «ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Γεν. α', 27). Ἐν τῇ Π.Δ. αἱ γυναῖκες λαμβάνουν μέρος εἰς δημόσια ἔργα. Ὡσαύτως ἀνεδείχθησαν μεγάλαι προφητιδες (Περὶ πολλὰ σχετικῶς ἰδὲ ἐν Π. Μπρατσιώτου, Ἡ γυνή ἐν τῇ Βίβλῳ, Ἀθήναι 1940).

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνεβίβασε τὴν γυναῖκα εἰς ὑψηλὸν θρόνον τιμῆς. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς συναναστρέφεται μετὰ γυναικῶν. Τὸ ζωοποιόν του κήρυγμα ἀπευθύνεται ἐξ ἴσου πρὸς αὐτάς, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ἀνδρας. Συνωδεύετο ὑπὸ πολλῶν γυναικῶν, τόσον εὐγενῶν, ὅσον καὶ ἀπλουστέρων. Τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς συνωδεύετο ὑπὸ τῶν 12 ἀποστόλων εἶναι μία παράστασις, ἥτις ἔχει ἐντυπωθῆ εἰς τὴν διάνοιάν μας ἐκ τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας, καθ' ἣν ἠκούομεν τὴν βιβλικὴν ἱστορίαν. Πλεῖστοι ζωγράφοι καὶ καλλιτέχνη

ἔχουν ἀσχοληθῆ εἰς ἀναριθμήτους παραστάσεις μετὰ τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν 12 μαθητῶν Του. Ἄλλ' εἰς ποίαν βιβλικὴν ἱστορίαν καὶ εἰς ποῖον καλλιτεχνικὸν πίνακα τονίζεται κατὰ τρόπον ἀνάγλυφον, ὅτι ἐπίσης γυναῖκες—ἴσως τόσον πολλαί, ὅσον καὶ οἱ ἄνδρες, ἢ καὶ περισσότεραι—ἀνῆκον εἰς τὴν συνοδείαν καὶ ἀκολουθίαν τοῦ Ἰησοῦ; Αὗται «ἠκολούθουν αὐτῷ» (Μάρκ. ιε', 40-41) καὶ «διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς» (Λουκ. η', 1-3). Γυναῖκες παρηκολούθουν τὴν σταύρωσίν Του ἐκ τοῦ πλησίον, καθ' ὃν χρόνον οἱ μαθηταὶ Του εἶχον σκορπισθῆ. Αὗται ἔσπευσαν πρῶται εἰς τὸ μνημαῖ Του καὶ ἠξιώθησαν νὰ γίνουν οἱ πρῶτοι κήρυκες τῆς Ἀναστάσεως. Δι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν «ἀπόστολοι τῶν ἀποστόλων».

Ἄς ἐνθυμηθῶμεν ὡσαύτως τὸν διάλογον τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος ἢ τοὺς δεσμοὺς τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Λάζαρον καὶ τὰς ἀδελφάς του Μαρίαν καὶ Μάρθαν (Λουκ. ι', 38 καὶ ἐξ.). Χαρακτηριστικὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπιείκεια τοῦ Κυρίου πρὸς τὰς μετανοούσας ἁμαρτωλάς γυναῖκας (Λουκ. ζ', 37 ἐξ.).

Ἡ στάσις αὕτη τοῦ Κυρίου ἔναντι τῆς γυναικὸς συνετέλεσεν, ὥστε ὁ Παῦλος νὰ διακηρύξῃ τὸ «οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ» (Γαλ. γ', 28). Ἡ γυνὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο μέλος τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἰσότημος πρὸς τὸν ἄνδρα, ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θυγάτηρ τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς καὶ μήτηρ τῶν τέκνων Του.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν τῇ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰς τὰς συνάξεις τῶν πιστῶν ἐλάμβανον μέρος καὶ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι εἶχον δικαίωμα νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ προφητεῦσιν (Α' Κορ. ια' 5). Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν στέλλουν ἀσπασμοὺς καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Πρίσκιλλα «σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ» (ις', 19). Τὸ ὅτι ἡ γυνὴ ἐνταῦθα ἀναφέρεται πλησίον τοῦ ἀνδρὸς εἶναι κατὰ τὸν Χάρνακ ἄξιον παρατηρήσεως, διότι εἰς παρομοίας περιπτώσεις κατὰ κανόνα ἀνεφέρετο μόνον ὁ ἀνὴρ. Ἄρα ἡ Πρίσκιλλα ἐπαιξε σπουδαῖον ρόλον ἐν τῇ κατ' οἶκον ἐκκλησίᾳ αὐτῆς.

Ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ 16ον κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς. Ἐν αὐτῷ ἐν πρώτοις ὁ Παῦλος συνιστᾷ τὴν Φοίβην: «Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὐσαν διάκονον τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς... καὶ γὰρ αὕτη προστάτις πολλῶν ἐγεννήθη καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ» (ιστ' 1-2). Ἀκολουθεῖ ἡ προτροπὴ: «Ἀσπάσαθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν τοὺς συνεργοὺς μου ἐν Χριστῷ, οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτὸν τράχηλον ὑπέθηκαν, οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν» (στίχ. 3-5). Ἐνταῦθα προηγείται τὸ ὄνομα τῆς Πρίσκιλλης (Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν), ὡς καὶ ἐν Β' Τιμ. δ', 19 (ἄσπασαι Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν). Εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ κύριον πρόσωπον εἶναι ἡ Πρίσκιλλα. Δι' αὐτὸ εἰς αὐτὴν πρωτίστως ἀνήκει ὁ ἔπαινος καὶ ἡ εὐχαριστία. Ἦτο συνεργάτις τοῦ Παύλου, ἱεραπόστολος καὶ συγχρόνως διετήρει «κατ' οἶκον ἐκκλησίαν». Κατὰ τὸν Harnack, ἡ Πρίσκιλλα, ὡς διδάσκουσα καὶ ἱεραποστολικῶς δρῶσα, θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ «ἡ ἀπόστολος». Εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς στέλλονται ἄσπασμοὶ εἰς μίαν «Μαριάμ, ἣτις πολλὰ ἐκοπίασε», πρὸς τὴν «Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν, τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ», πρὸς τὴν «Περσίδα τὴν ἀγαπητὴν, ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ» κ.λ.π.

Εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους ἐπιστολὴν (δ' 2) ἀναγινώσκωμεν: «Εὐδοίαν παρακαλῶ καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ». Αἱ δύο αὗται γυναῖκες ἦσαν πρωτεργάτιδες εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων καὶ εἶχον κερδίσει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἄλλων. Τώρα ὁμως διαφωνίαι εἶχον παρουσιασθῆ μεταξύ των. Ὁ Ἀπόστολος ἐπιμελῶς ἀποφεύγει νὰ λάβῃ τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο μερίδων. Ἐπρεπε μόναι των νὰ ὁμονοήσουν. Ὁ Παῦλος ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἀνέφερε τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ἐὰν ἡ δραστηριότης τῶν περι ὧν ὁ λόγος γυναικῶν δὲν εἶχε σημασίαν δι' ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Φιλίππων.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΙΓΙΝΗΣ ΤΟΝ ΕΚ ΖΑΚΥΝΘΟΥ*

«Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέκτετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελεῖς γὰρ ὑμῖν τοῦτο» (Ἐβρ. ιγ' 17).

«Ἀγάλλεται σήμερον ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καὶ πανηγυρίζει φαιδρῶς, καινὴν Ἱεράρχην ὀρῶσα, ἐν αὐτῇ μεγαλοπρεπῶς εἰσαχθέντα», «τῆς Ζακύνθου τὸν γόνον καὶ Αἰγίνης τὸν Πρόεδρον, τὸν φρουρὸν Μονῆς τῶν Στροφάδων», «τὸν σεπτὸν Διονύσιον».

Ἐπῆρξεν ἡ προσωποποιήσις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀνεξικακίας· ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς στοργῆς πρὸς τοὺς ἐνδείς καὶ τοὺς ἐν ἀσθενείαις τοῦ βίου κινδυνεύοντας· ὁ κανὼν τῆς δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης πίστεως· ὁ διὰ βίου διδάσκαλος τῆς καθόλου ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητος· «στῦλος καὶ στήριγμα, ὑπογραμμὸς τε σωτήριος τῶν ἱερῶς ἀσκουμένων»· πρότυπον καὶ ὑπόδειγμα («καλοῦ ποιμένου»), ὁ σήμερον ἑορταζόμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἐπίσκοπος Αἰγίνης Διονύσιος. Ἄν καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἀγίων ὁ πάνσεπτος πολιοῦχος τῆς μυροβόλου Ζακύνθου, ὅμως ἀνεδείχθη μέγας ἐν Ἀγίαις, μέγας καὶ εὐάρεστος τοῦ Θεοῦ φίλος, («κλεινὸς Πατέρων») καὶ «φωστὴρ λαμπρότατος» τῆς ἐν οὐρανοῖς θριαμβευούσης καὶ ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας.

Α'.

Γόνος εὐσεβεστάτης καὶ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τῆς πόλεως Ζακύνθου, προσηνέχθη «ἀπὸ παιδὸς τῶ Κυρίου» καὶ ἀνετρέφθη «ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφεσ. στ' 4). Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν ἀλλὰ καὶ πολὺ διδακτικὸν διὰ τοὺς συγχρόνους χριστιανούς γονεῖς τὸ παράδειγμα τοῦ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν εὐσεβῶν γονέων τοῦ Ἁγίου, διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀγωγὴν καὶ μόρ-

* Ἐλέχθη ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κοζάνης τῇ 17ῃ Δεκεμβρίου 1974.

φωσιν τοῦ τέκνου των. Ἐκ σωζομένου συμβολαίου τοῦ εὐσεβοῦς πατρός τοῦ Ἁγίου πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ λόγιος καὶ ἀναγνώστης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ζακύνθου Νικόλαος Καιροφύλας ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ τὸν δεκαετῆ τότε Διονύσιον (τὰ γράμματα τῆς Ἐκκλησίας, ἤγουν προοιμακόν, ὀκτώηχον, ψαλτήριον, Ἀπόστολον καὶ γράψιμον). Μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπῆρτιζον τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ὄλων τῶν χρόνων τῆς μακρᾶς δουλείας τοῦ Γένους καὶ ἡ ὁποία πάντως ὑπερεῖχε τοῦλάχιστον εἰς ποιότητα τῆς στοιχειώδους παιδείας τῶν χρόνων μας, ὁ στολισμένος μετ' ἐπισημοσύνης καὶ ἐκκλησιαστικῆν ἀγωγὴν νεαρός Διονύσιος ἠκολούθησεν εὐρυτέρας κατ' οἶκον σπουδὰς μετ' ἑποσεβεῖς καὶ εὐπαιδευτούς ὡσαύτως διδασκάλους καὶ ἐπιφανεῖς θεολόγους. Πολὺ ἔνωρίς ἐγένετο ἐγκρατῆς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς του φαίνεται, ὅτι ἔγραφε σχόλια εἰς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον. Σὺν τῇ αὐστηρᾷ οἰκογενειακῇ ἀνατροφῇ καὶ τῇ πνευματικῇ καλλιέργειᾳ, ὁ νεαρός Διονύσιος ἐξεδήλον ἔνθερον ζῆλον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. «Οὔτε αἱ τρυφαὶ καὶ ἀπολαύσεις, οὔτε τῆς Κυβερνήσεως αἱ τιμαὶ Ἰσχυσαν, ὥστε νὰ ἐκκλίνῃ οὗτος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Αὐτοῦ ἀγούσης ὁδοῦ».

Φαίνεται, ὅτι συντόμως ἐστερήθη τῶν γονέων του καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐνὸς μόλις ἐτῶν ἀποφασίζει νὰ λύσῃ τοὺς δεσμοὺς μετὰ τὰ ἐγκόσμια. «Τὰ γῆινα ὡς σκύβαλα ἠγησάμενος καὶ τούτοις τὸ χαίρετε εἰπὼν», ἀποδεσμεύεται τῆς πατρικῆς περιουσίας καὶ ἐλεύθερος κοσμητικῶν φροντίδων ἀφιερώνεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγίας Του Ἐκκλησίας. Ἔρχεται εἰς τὴν βασιλικὴν Μονὴν τῶν Στροφάδων, ἔνθα μετὰ τὴν κεκανονισμένην καὶ αὐστηρὰν δοκιμασίαν κείρεται μοναχὸς καὶ περιβάλλεται τὸ τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῷ Θεῷ ὑπακοῆς καὶ ολοκληρωτικῆς ἀφιερώσεως ἔνδυμα. Τὴν ἐκλογὴν ταύτην τῆς ἀγαθῆς μερίδος τοῦ βίου ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ ἱερός ὑμνογράφος ψάλλει πρὸς τὸν Ἁγίον: «Τὴν ἀγήρω ποθήσας ὄντως ζῶν καὶ γητῶν τὸν βίον μεμισηκώς, Ἁγίων ἐξήλωσας πολιτείαν τὴν ἔνθεον· ἐκ νηπίου δὲ ταῦτα συνέσει διέκρινας καὶ σαρκὸς μὲν τὰ πάθη νοῦ καθυπέταξας· ἔθεν καὶ τὸν ὄλβον σκυβαλίσας γονέων ἀπέβαλες ὄλβιε... καὶ Χριστῷ ἠκολούθησας...».

Ἐξασκήσας μετὰ σπουδῆς τὰ τῆς μοναχικῆς καὶ μοναδικῆς πολιτείας ἀρετὰς, μετὰ ἐν ἔτος χειροτονεῖται διάκονος καὶ μετ'

ὀλίγον πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Κεφαλληνίας-Ζακύνθου. Ἐκπληρώων διακαῆ πόθον του, ὅπως ἐπισκεφθῆ τὴν Παλαιστίνην καὶ προσκυνήσῃ τοὺς ἁγίους τόπους, διῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὴν τάξιν τὸν τότε Μητροπολίτην Ἀθηνῶν Νικάνορα, παρέμεινε πλησίον του ἐπὶ τινὰς ἡμέρας. Ὁ Μητροπολίτης, ἐκτιμήσας τὴν ἀρετὴν, τὴν παιδείαν καὶ τὸν ἔνθεον ζῆλον τοῦ Ζακυνθίου λευίτου, τὸν ἐκάλεσε νὰ δεχθῆ τὴν χηρεύουσαν τότε ἐπισκοπὴν τῆς Αἰγίνης. Ὁ σεμνὸς λευίτης μετὰ βαθείας συναισθήσεως τῶν νέων πνευματικῶν εὐθυμῶν ὑπακούει εἰς τὴν κλήσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ χειροτονεῖται Ἐπίσκοπος. Ὡς Ἐπίσκοπος Αἰγίνης ὁ Διονύσιος ἐπετέλεσεν ἀγρύπτως καὶ ἀόκτως τὰ ποιμαντικά του καθήκοντα, ἀναδειχθεὶς διδάσκαλος, πατὴρ καὶ παιδαγωγὸς ἐν μέσῳ τοῦ ποιμνίου του, ὑπόδειγμα ποιμένος τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαιτέρως ἠργάσθη εἰς τὸ πεδῖον τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας, καθ' ὅλως εὐαγγελικόν, ἐξάίρετον καὶ ὑποδειγματικὸν τρόπον. Ὁ καθόλου βίος του ἦτο ἀπλήρης καλῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυμῶν» (Πράξ. θ' 36). Ὡς ποιμὴν καὶ ἄξιος «ἡγούμενος» τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεδείχθη ὁ διὰ βίου διδάσκαλος καὶ πρόμαχος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀκολουθήσας τὰ ἔχνη τῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀγιότης τοῦ βίου καὶ ἡ καθόλου λαμπρὰ καὶ πλουσία ποιμαντικῆ αὐτοῦ διακονία ἐξῆλθε τῶν ὀρίων τῆς ἐπισκοπῆς Αἰγίνης. Πλήθην πιστῶν συνέρρεον διὰ νὰ τὸν ἀκροασθοῦν καὶ νὰ θαυμάσουν τὴν ὑποδειγματικὴν ἀπλότητα καὶ ταπεινοφροσύνην του. Διαθέτων πλούσιον χάρισμα τοῦ λόγου, ἐδίδασκε δημοσίᾳ καὶ κατ' ἴδιαν εἰς πνευματικὴν ἐπάρκειαν τοῦ ποιμνίου του. Ἐν τῇ Περαιχώρα τῆς Αἰγίνης καὶ ἔξωθεν τοῦ παλαιοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ ὑπάρχει ἀκόμη πετρίνη ἔδρα, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Αἰγινιτῶν «ὁ θρόνος τοῦ Ἀγίου». Ἐκεῖ, κατὰ τὴν προσφορικὴν παράδοσιν, ἐκάθητο μὲ ἀποστολικὴν ταπεινώσιν καὶ βιβλικὴν ἀπλότητα, διδασκων καὶ νοουθετῶν τὸ ποιμνίον του.

Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τοὺς λόγους τῆς παραιτήσεως τοῦ Ἀγίου ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Αἰγίνης. Ἀσθενήσας πάντως ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν κόπων καὶ ἐκδαπανήσας τὴν υγίαν του εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀποσυρθῆ εἰς προσφιλεῖς ἡσυχαστήριον, ἐν τῇ ἐκεῖ Μονῇ τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομαζομένης Ἀναφωνητρίας. Ἐκεῖθεν συνεχίζεται ἡ πνευματικὴ ἀκτινοβολία τῆς ἁγίας ζωῆς του καὶ τῆς ἀγαθοεργίας του μέχρι τῆς 17ης Δεκεμβρίου τοῦ 1624, ὅποτε εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ. Τὸ ἱερόν του λείψανον,

κατ' ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν του, μετεκομίσθη καὶ κατετέθη εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τῆς μετανοίας του, τῶν Στροφάδων. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, γενομένης ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου, κατὰ τὰ εἰθισμένα τῆς Μονῆς, εὐρέθη τοῦτο ἀκέραιον καὶ πλήρες χάριτος καὶ εὐωδίας.

Ὡς γνήσιος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ μαθητῆς καὶ «εἰς ἀρετῶν ἀκρόρειαν ἀνενεχθεὶς πολλῶν ἠξιώθη παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων». Δι' ἰδίας χάριτος προικισθεὶς κατέστη μέγας θαυματουργός Ἱεράρχης, πλουσιῶς διαχέων τὴν θαυματουργικὴν αὐτοῦ δύναμιν εἰς πάντας τοὺς ἐν πίστει δεομένους αὐτῆς. Θαυματουργεῖ ἐν ζωῇ, θαυματουργεῖ καὶ μετὰ θάνατον. Ἦτο καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ὁ γαληνότατος λιμὴν, εἰς τὸν ὅποιον προσφεύγουν οἱ ἐν τρικυμίαις τοῦ βίου δοκιμαζόμενοι. Ἡ Θ. Χάρις ἐπέτελεσε δι' αὐτοῦ πολλὰς δυνάμεις. Ἄνθρωποι εὐρεθέντες εἰς ποικίλας θλίψεις καὶ ἀνάγκας ἔλαβον πλουσίαν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν πρεσβειῶν τοῦ Ἁγίου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερός ὑμνογράφος προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ ἐγκωμιάσουν τὸν «πολλὰ ἐν βίῳ τεράστια καὶ πυκνὰ μετὰ θάνατον θαύματα» τελέσαντα Ἱεράρχην. Ἐπιλείψει με ὁ χρόνος διηγούμενον» τὰ πολλὰ καὶ ἀξιάγαστα τοῦ σεπτοῦ Ἱεράρχου θαυματουργήματα, διὰ τὰ ὅποια ἀκριβῶς καὶ μέγας ἐν τοῖς νεωτέροις ἀγίοις ἀπεκλήθη θαυματουργός.

Β'.

Ἄλλ' ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν τιμώμενον σήμερον Ἁγίον καὶ ἡ βαθεῖα συναίσθησις τῆς πτωχείας οὐ μόνον τοῦ λόγου μου, ἀλλὰ καὶ τῆς προσωπικῆς ἀρετῆς δὲν με ἐνθαρρύνουν εἰς ἐγκώμια. Ὅσοι δὴποτε ἄλλωστε ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι καὶ ἂν ἀφιερωθοῦν πρὸς τὸν ἑορταζόμενον θαυματουργὸν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρωτίστως τιμηθέντα Ἱεράρχην, δὲν θὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ὑμνήσουν δεόντως τὴν ἐξαίρετον καὶ μεγάλην αὐτοῦ προσωπικότητα, ἢ ὅποια διαλάμπει εἰς τὸ πνευματικὸν στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἡ στροφή τοῦ λόγου μου πρὸς τὸ τῆς ἑορτῆς ἀποστολικὸν ἀνάγνωσμα, τὸ ὅποιον πρὸ ὀλίγου ἠκούσαμεν. Δὲν εἶναι οὔτε τυχαία, οὔτε συμπτωματικὴ ἡ κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐνὸς ἀγίου ἐπισκόπου καὶ Ἱεράρχου ἀνάγνωσις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν θεοπνευστῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου, τοὺς ὁποίους προέταξα εἰς τὴν σημερινὴν μου ὁμιλίαν. «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένους ὑμῶν καὶ ὑπαίκετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στενάζοντες· ἄλυσιτελεὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο» (Ἐβρ. ιγ' 17).

Οἱ Θεόπνευστοι αὐτοὶ λόγοι ἔχουν ἄμεσον σχέσιν καὶ ἀναφορὰν καὶ πρὸς τὸν τιμώμενον σεπτὸν ἐν Ἱεράρχαις Διονύσιον, τὸν εἰς ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ἀσκήσαντα τὴν πρώτην τοῦ μοναχικοῦ καὶ τελείου βίου ἀρετὴν τῆς ὑπακοῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς, τοὺς ἐφορτάζοντας τὴν ἱερὰν αὐτοῦ μνήμην καὶ ἐκδηλώνοντας κατὰ τὰς πονηρὰς αὐτὰς ἡμέρας τόσῃ ἔλλειψιν ὑπακοῆς καὶ πειθαρχίας πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἱεροὺς ποιμένας αὐτῆς. Διὰ τῶν λόγων αὐτῶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος εἰς τόνον παρακλήσεως κάμνει σύστασιν εἰς τὰ πιστὰ τῆς Ἐκκλησίας τέκνα καὶ τονίζει ὅλως ἰδιαιτέρως τὰ καθήκοντα τῶν Χριστιανῶν ἔναντι τῶν «ἡγουμένων», τῶν πνευματικῶς προΐσταμένων καὶ ποιμένων, τῶν Κληρικῶν ἐν γένει τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι δὲ ταῦτα καθήκοντα καὶ «δόσεις» ὕλικαί, ἀλλὰ ὑποχρεώσεις ἠθικαί, πνευματικαί, ποὺ ἀναφέρονται πρὸ πάντων εἰς τὴν στάσιν καὶ συμπεριφορὰν τῶν Χριστιανῶν ἔναντι τῶν «ἡγουμένων» τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατέστησε ποιμένας τοῦ «ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος» (Πράξ. κ' 28β).

Βασικὴ καὶ θεμελιώδης διδασκαλία τῆς πίστεώς μας εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τὸ συγκροτεῖ ὁ εὐσεβὴς λαὸς καὶ ὁ ἱερός Κλῆρος. Ὁ ἱερός Κλῆρος εἶναι οἱ ποιμένες καὶ ὁ λαὸς εἶναι τὸ λογικὸν ποίμνιον. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἱερὰ ποίμνη τοῦ Χριστοῦ μὲ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς ποιμαινομένους, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι οὔτε ἄτακτον ἀλλ' οὔτε καὶ ἀναρχοῦμενον σῶμα, ἀλλὰ συγκεκριτημένη στρατιὰ πιστῶν μὲ πνευματικοὺς ἄρχοντας καὶ προΐσταμένους, «ἡγουμένους», τότε λογικῶς καὶ ἠθικῶς ὀφείλεται ὑπακοὴ καὶ πειθαρχία τῶν ποιμαινομένων πρὸς τοὺς ποιμένας, τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ πρὸς τὸν ἱερὸν Κλῆρον. Ἡ πλέον φυσικὴ συνέπεια καὶ πράξις τοῦ σεβασμοῦ τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς Κληρικούς, εἶναι ἡ ἀνεπιφύλακτος ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ πλήρης καὶ τελεία ὑπακοὴ καὶ πειθαρχία εἰς αὐτούς. Τέσσαρας δὲ λόγους προβάλλει ὁ Θεόπνευστος Ἀπόστολος, διὰ νὰ πείσῃ περὶ τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ χρέους τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς πειθαρχίας.

Πρῶτος λόγος, ὅτι οἱ ποιμένες, οἱ Κληρικοὶ εἶναι οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ «ἡγούμενοι». Οἱ Κληρικοὶ παρὰ πᾶσαν προσωπικὴν καὶ ἀνθρωπίνην ἀτέλειαν εἶναι οἱ διάδοχοι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Εἶναι «εἰς τύπον Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἐν μέσῳ τοῦ ποιμνίου. Εἶπε δὲ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς περὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν

διαδόχων αὐτῶν Κληρικῶν Του, ὅτι «ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ...» (Λουκ. ι' 16). Κατεστάθησαν λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἱ Κληρικοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτοι, «ἡγούμενοι» καὶ πρωτοπόροι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. «Πρῶτοι καὶ καλλίτεροι» εἰς τὰ ἱερά σκᾶμματα καὶ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας. Ὑπογραμμοὶ καὶ λαμπρὰ παραδείγματα πίστεως, ἀρετῆς καὶ ἀγιότητος, κατὰ τὸ λαμπρὸν παράδειγμα τοῦ ἁγίου Διονυσίου. Φρουροὶ τῆς πίστεως καὶ ἀγωνισταὶ προκινδυνεύοντες τῆς θείας ἀληθείας. Προχωροῦν καὶ ἡγούνται εἰς τοὺς μεγάλους πνευματικοὺς ἀγῶνας τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας. Πρωτοποροῦν καὶ δεικνύουν τὸν δρόμον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχικῆς μας σωτηρίας. Ὅ,τι ἀγαθόν, ὅ,τι θεάρεστον, ὅ,τι σωτήριον, πᾶσαν ἀρετὴν εἰς τοὺς κληρικοὺς θὰ τὴν συναντήσωμεν — πρέπει νὰ τὴν συναντήσωμεν — ἐφ' ὅσον ἐτάχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ «ἡγούμενοι», ποιμένες καὶ διδάσκαλοι, «φῶς» ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὁ δεῦτερος λόγος εἶναι, ὅτι «αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες». Ἐνας ἅγιος καὶ ἀσίγητος πόθος καταφλέγει τὰς ψυχὰς τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ σωτηρία τῶν λογικῶν προβάτων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἀπέθανεν ὁ Χριστός. Διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῆν τῶν ψυχῶν μας ἀπὸ τὸν κατακλισμὸν τῆς ἁμαρτίας ἀγωνιοῦν καὶ ἀγωνίζονται. Ἀγωνιοῦν καὶ ἀγρυπνοῦν· ἀγωνιοῦν καὶ δὲν κοιμῶνται, δὲν ἀδιαφοροῦν, δὲν μένουν ἀργοὶ καὶ ἄπρακτοι. Ἀγρυπνοῦν καὶ μᾶς παρακολουθοῦν· ἀγρυπνοῦν καὶ μελετοῦν· ἀγρυπνοῦν καὶ προσεύχονται δι' ἡμᾶς καὶ μᾶς διδάσκουν, μᾶς νοθετοῦν, μᾶς καλλιεργοῦν, μᾶς προάγουν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, μᾶς κατευθύνουν εἰς Χριστόν. Καὶ πάντα ταῦτα ἐν βαθείᾳ συναίσθησει τῆς πνευματικῆς των εὐθύνης. Ἀγρυπνοῦν καὶ ἀγωνίζονται «ὡς λόγον ἀποδώσοντες». Συναισθάνονται τὸ βαρὺ καὶ ἀνεξόφλητον χρέος των καὶ γνωρίζουν, ὅτι θὰ δώσουν λόγον εἰς τὸν Θεὸν δι' ἕνα ἕκαστον πιστὸν καὶ τρέμονα πρὸ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς εὐθύνης. Τρέμουν καὶ τρέχουν καὶ κοπιᾶζουν καὶ μοχλοῦν, νὰ σώσουν τὸ ἀπολωλός, νὰ στηρίξουν τὸν ἀδύνατον, νὰ ἀγιάσουν τοὺς Χριστιανοὺς, νὰ γίνουν «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα», ὥστε «καλὴν ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος» νὰ δώσουν εἰς τὸν δίκαιον Κριτὴν.

Τρίτος λόγος τῆς πρὸς τοὺς Κληρικοὺς πειθαρχίας καὶ ὑπακοῆς εἶναι κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἡ ἄνετος καὶ εὐχάριστος καὶ χαρούμενη διεξαγωγή τοῦ ἱεροῦ ἔργου των, «ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στεναζόντες». Τονίζεται ἰδιαιτέρως τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, διότι ἕνα τόσο ὑπεύθυνον καὶ ὑψηλόν, τόσο βαρὺ,

τόσον δύσκολον, τόσον πολύπλευρον ἔργον, ὅπως εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν καὶ ἡ πνευματικὴ καθοδήγησις, ὅχι ἑνὸς καὶ δύο, οὔτε πέντε καὶ δέκα, ἀλλὰ ἑκατοντάδων καὶ χιλιάδων ἀνθρώπων, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσκηθῇ καὶ νὰ συντελεσθῇ μετ' ἀνυπακοῆν καὶ ἀπειθαρχίαν, μετ' στενοχωρίας, μετ' πικρίας, μετ' ὄλων τῶν εἰδῶν τὰς ἀπογοητεύσεις; Χρειαίεται πνευματικὴ ἄνεσις. Ἀπαιτεῖται χαρὰ, ἱκανοποιήσις, ψυχικὴ γαλήνη καὶ ἀνακούφισις. Πῶς ὅμως νὰ ἔχη τὴν ἱκανοποίησιν αὐτὴν καὶ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν χαρὰν ὁ ποιμὴν, ὁ ὑπεύθυνος πνευματικὸς καθοδηγητής, ὅταν βλέπῃ, ὅτι οἱ χριστιανοὶ του, οἱ ἐνοριῖται του καὶ οἱ καθοδηγούμενοί του δὲν ὑπακούουν εἰς αὐτὸν ὡς ὑπεύθυνον, ἀλλ' ὑπακούουν εἰς ἀνευθύνους καὶ ἕκαστος βαδίζει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, τὴν ὁδὸν τῆς αὐταρεσκείας; Τότε πόνος, τότε πικρία, τότε ἀπογοητεύσεις τὸν κυριεῖται. Ἀγρυπνεῖ, κοιτάζει, ἀγωνιᾷ, ἀγωνίζεται, πάσχει, καὶ καρποὺς δὲν βλέπει.

Καὶ τότε; Τότε τὸ κακὸν εἶναι εἰς βάρος τῶν ἀνυποτάκτων πιστῶν. «Ἄλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο», τονίζει ὁ Ἀπόστολος. Βαρὺ καὶ πρόξενον πολλῆς ζημίας τὸ κακὸν τοῦτο τῆς ἀνυπακοῆς καὶ ἀπειθαρχίας τῶν πιστῶν. Μεγάλῃ ἡ εὐθύνη καὶ βαρεῖα ἡ ἐνοχὴ τῶν. Ἐκτίθενται εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀναπόφευκτον τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ. Ἰδοὺ ὁ τέταρτος λόγος τῆς πρὸς τοὺς ποιμένας ὑπακοῆς καὶ πειθαρχίας τῶν ποιμαινομένων.

Ἡ ὑπακοή, λοιπόν, καὶ ἡ πειθαρχία τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸν προμνημονευθέντα θεόπνευστον λόγον τοῦ Ἀποστόλου, δὲν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον τιμητικὴ, ἀλλὰ καὶ χρεωστικὴ. Δὲν ἀξίζει δηλαδὴ σεβασμὸς καὶ τιμὴ πρὸς τοὺς ἱερούς ποιμένας μόνον ἐπειδὴ ὁ Χριστός, ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ἔδωκε τὴν τιμητικὴν αὐτὴν θέσιν μεταξὺ τοῦ ποιμνίου — καὶ μόνον τοῦτο βέβαια εἶναι ἀρκετὸν —, ἀλλὰ ὀφείλεται ὑπακοὴ καὶ πειθαρχία εἰς αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ἐξ αἰτίας τοῦ ἔργου καὶ τῆς μεγάλης εὐθύνης ποὺ ἔχουν ἀπέναντι τῶν πιστῶν καὶ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ μελέτη καὶ ἡ πεῖρα τοῦ βίου τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Ὁσίων μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ πνευματικὸς βίος δὲν κατορθώνεται χωρὶς πνευματικὴν χειραγώγησιν, χωρὶς ὑπακοῆν εἰς τοὺς ὑπευθύνους πνευματικοὺς ὁδηγούς, τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας. Μόνον ὅσοι ἔχουν μελετήσει καλῶς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, μόνον ὅσοι ἔχουν πεῖραν ὑπακοῆς εἰς τὸν βίον, αὐτοὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὴν μεγάλην παιδαγωγικὴν ἀξίαν τῆς ὑπακοῆς. Ἡ χριστιανικὴ ὑπακοὴ δὲν εἶναι ἀναξιοπρεπὴς ὑποταγὴ καὶ δουλεία, ἀλλ' αἰσθημα

σεβασμοῦ καὶ ἐμπιστοσύνης τῶν ἐσωτερικῶς πειθαρχημένων ἀνθρώπων πρὸς τοὺς πνευματικῶς ἀνωτέρους των. Τῆς ὑπακοῆς στερεῖται ὁ ἀντικείμενος τῷ Θεῷ Διάβολος. Ἡ ὑπακοή εἶναι ἡ πρώτη καὶ κυρία ἀρετὴ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἁγίων, οἱ ὅποιοι ἐν τούτῳ ἠκολούθησαν ὡς πρότυπον καὶ ὑπογραμμὸν τὸν Χριστόν, «γενόμενον ὑπήκουον μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Φιλιπ. β' 8). Χωρὶς ὑπακοὴν δὲν νοεῖται οὔτε χριστιανικὴ καὶ πνευματικὴ ζωή, οὔτε πρόοδος καὶ κατόρθωσις ἀρετῆς καὶ τελειότητος. Διὰ τοῦτο ὁ Μέγας Βασίλειος διακηρύσσει, ὅτι «ὁ τῆς ὑπακοῆς μισθὸς μεῖζον τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειάν ἐστι κατορθώματος».

Ὁ σεβασμὸς, ἡ πειθαρχία καὶ ὑπακοή εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἀπαράβατον χριστιανικὸν καθῆκον. Οὕτως ὤρισεν ὁ Χριστός· διὰ τῶν Κληρικῶν ποιμένων νὰ μεταλαμβάνωμεν τῆς Θ. Χάριτος καὶ δι' αὐτῶν νὰ μετέχωμεν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Τὸ ἱερὸν αὐτὸ καθεστὼς τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς πειθαρχίας τῶν ποιμνιομένων πρὸς τοὺς ποιμένας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀνατραπῆ χωρὶς μεγάλας καὶ δυσαρέστους συνεπειάς διὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμόν. Ἡ ἀνυπακοή, ἡ ἀπειθαρχία καὶ ἀνταρσία δὲν προάγουσιν τὴν πνευματικὴν οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν, ἀλλὰ βλάπτουσι καὶ ζημιώνουσι μὲ βαρεῖαν εὐθύνην καὶ τιμωρίαν τῶν ἀτάκτων καὶ ἀνυποτάκτων. «Κακὸν ἡ ἀναρχία πανταχοῦ καὶ πολλῶν ὑπόθεσις συμφορῶν καὶ ἀρχὴ ἀταξίας καὶ συγχύσεως, μάλιστα δὲ ἐν Ἐκκλησίᾳ», τονίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος.

Ἐντονος, λοιπόν, ἀπευθύνεται ὁ λόγος τοῦ θεοπνεύστου Ἀποστόλου πρὸς τοὺς πιστοὺς, μάλιστα δὲ σήμερον, πού οἱ περισσότεροι, ἐσωτερικῶς ἐπαναστατημένοι, δὲν θέλουσι ν' ἀκούσῃσιν λόγον περὶ ὑπακοῆς. «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέκτετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στενάζοντες...». Οἱ λόγοι οὗτοι εἶχον ἐφαρμοσθῆ τελείως εἰς τὸν ποιμένα καὶ τὸ ποιμνιον τῆς Αἰγίνης, εἰς τὸν τιμώμενον σήμερον ἅγιον Διονύσιον καὶ τὸ ποιμνιον του. Ἀμφιβάλλω ὅμως διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὴν σύγχρονον πολὺ παραγμένην καὶ ἐπαναστατημένην ἐποχὴν μας. Ἐκ τούτου καὶ ἡ μεγάλη δοκιμασία, τὴν ὁποίαν διερχόμεθα καὶ ἡ ὁποία ἀκριβῶς εἶναι ἡ συνέπεια, ὁ καρπὸς καὶ ἡ τιμωρία τῆς ἀνυπακοῆς καὶ τῆς ἀπειθαρχίας τῶν πολλῶν πρὸς τὴν πνευματικὴν μας Μητέρα καὶ Τροφόν, τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς «ἡγουμένους» καὶ ποιμένας αὐτῆς.

Μία κατὰ πάντα ἀξία καὶ συμφέρουσα ἐκδηλώσις τιμῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Διονύσιον εἶναι ἡ κατὰ τὴν θεόπνευστον

ΤΟ ΥΠΕΡΛΑΜΠΡΟΝ ΑΣΤΡΟΝ*

Ἴσως δὲν θὰ ἦτο ἄσχετον νὰ ὑπενθυμίσωμεν ἐνταῦθα κάτι ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς ἀγιογραφίας. Ὑπάρχουν πολλὰ διηγήσεις, σχετιζόμεναι μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τῶν ἀγιογράφων. Πολλάκις ἀναφέρονται παραδείγματα ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀνελάμβανον νὰ ἀποτυπώσουν μὲ τὸν χρωστήρᾳ τῶν τὴν μορφήν τοῦ Κυρίου ἔπειτα ἀπὸ πολλὴν προετοιμασίαν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν. Ἦρχιζον μὲ πολλὴν προσευκὴν καὶ συνέχιζον τὸ ἔργον τῶν εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν ἠθικῆς καθαρότητος, ἐγρηγόρευσεως, ἐγκρατείας, προσευχῆς καὶ νηστείας. Καὶ ὅλα αὐτὰ προκειμένου νὰ ζωγραφίσουν μίαν εἰκόνα τοῦ Κυρίου εἰς μίαν σάνίδα ἢ εἰς μίαν ἐπιφάνειαν τοῦκου. Ἡ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 64 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου ὑπακοή καὶ πειθαρχία τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸν ἱερὸν Κλήρον, τὸν θεόκλητον τῆς Ἐπαρχίας Ἐπίσκοπον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν θεοφόρον Ἰγνάτιον εἶναι «ζῶσα εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ», «προκαθήμενος εἰς τύπον Θεοῦ» καὶ τὸ σύμβολον ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς ἀπὸ Θεοῦ κατασταθέντας πρεσβυτέρους καὶ πνευματικούς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας. Τιμῶντες, λοιπόν, σήμερον ἐν τῷ ἱερῷ προσώπῳ τοῦ ἐσπράζοντος Θεοκλήτου καὶ θεοπροβλήτου καὶ κατὰ πάντα ἀξίου τῆς Ἐπαρχίας μας Ἐπισκόπου πάντας τοὺς ἀγρυπνοῦντας καὶ κοιπιῶντας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν κληρικούς καὶ ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπακούοντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἀνεξοφλήτου χρέους τῶν, τιμῶμεν ἀληθῶς τὸν ἀρχιποίμενα Χριστὸν καὶ τὸν «τοῖς ἔχγεσι τούτου» ἀκολουθήσαντα ἅγιον Διονύσιον.

Ποιμὴν ἤδη τῆς θριαμβευούσης ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίας ὁ σήμερον τιμώμενος ἅγιος Διονύσιος, ἃς ἐμπνέη ποιμένας καὶ ποιμαιομένους, ὥστε οἱ ποιμένες νὰ μὴ λησμονοῦν τὰς βαρείας εὐθύνας τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ οἱ ποιμαινόμενοι τὰς ἠθικὰς τῶν ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς ποιμένας τῶν, τὴν ἀγάπην, τὸν σεβασμὸν, τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὑπακοήν, τὴν πειθαρχίαν. Τοιούτοτρόπως διατηρεῖται ἡ θεία τάξις καὶ ἡ εὐπρέπεια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν πιστῶν καὶ προάγεται τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν μας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐργάζεται ὁ ἱερὸς Κλήρος καὶ ἀδιαλείπτως πρεσβεύει ὁ ἐν ἁγίοις πατῆρ τῆς Ἐκκλησίας σεπτὸς Διονύσιος.

Ἄρχιμ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΡΟΣΟΣ

σκέψης, ὅτι θὰ ζωγραφίσουν τὴν μορφήν τοῦ Κυρίου των τοὺς συνεκλόνηζε! Τώρα ὁπόση ἀπόστασις ὑπάρχει μεταξύ τοῦ νὰ ἀπλώσῃς μερικὰ χρώματα διὰ νὰ ζωγραφίσῃς μίαν εἰκόνα μέχρι τοῦ νὰ παρουσιάσῃς ἔμφυχον καὶ ζωντανὴν αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ὅπως γίνεται ἐπὶ σκηνῆς, εἶναι εὐκόλον νὰ τὰ ἀναλογισθῇ ὁ ἀναγνώστης.

Καὶ διὰ τοὺς προσθέτους τούτους τεχνικούς τε καὶ ἠθικούς λόγους δὲν δυνάμεθα νὰ συγχωρήσωμεν ἢ καὶ νὰ ἀνεχθῶμεν τὴν προβολὴν τῆς ἐπιμάχου ταινίας. Πολὺ δὲ περιοσότερον, διότι ἡ ὅλη ταινία ἔχει χιππικὸν χαρακτήρα καὶ χιππικὴν «φινέτοαν». Λίαν εὐσιτόχως τὸ παρετήρησεν ἄλλωστε καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος: «Αἱ προβαλλόμεναι σκηναί, ἐν ταῖς ὁποῖαις τὸ θεανδρικὸν πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἐμφανίζονται ὡς οἱ σημερινοὶ ἀνήθικοι καὶ ἀλλοπρόσαλλοι χίππυς, τυγχάνουν καθ' ὄλοκληρίαν ἀπάδουσαι πρὸς τὸ αἰσθητήριον τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ θίγουν καιρίως τὴν ἀμώμητον ἡμῶν πίστιν καὶ τὰ θεῖα δόγματα τῆς Θρησκείας ἡμῶν».

ε) Ἐν τελευταία ἀναλύσει ἡ ὑπόθεσις παραδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως τῆς ἐπιμάχου αὐτῆς ταινίας εἶναι ζήτημα προσωπικὸν καὶ δὴ ζήτημα προσωπικῆς συνδέσεως μετὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Διὰ τοὺς θρησκευτικῶς ἀδιαφόρους δὲν τίθεται κἀν ζήτημα. Αὐτοὶ μὲ μίαν τοιαύτην ταινίαν «θὰ σκοτώσουν» τὴν ὥραν των, ὅπως θὰ ἔπραττον καὶ ἐὰν ἔβλεπον μίαν ὁποιαδήποτε ἄλλην ταινίαν. Ἐφ' ὅσον ὁ Χριστὸς δι' αὐτοὺς εἶναι ἕνας ξένος ἢ ἕνας ἄγνωστος, μία τοιαύτη ταινία δὲν πρόκειται νὰ κοστίσῃ τίποτε εἰς τὴν μὴ ὑπάρχουσαν φιλοτιμίαν των.

Διὰ τοὺς θρησκευτικούς μὲν, πλην ἐπιπολαίους ἀδελφούς μας καὶ πάλιν ἡ ταινία δὲν δημιουργεῖ οὐδὲν πρόβλημα. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὰ γεγονότα. Ἄρκοῦνται συνήθως εἰς τὴν ἐπιφανεικὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ ταινία Superstar δὲν θίγει εὐθέως τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, δι' αὐτοὺς δὲν ὑφίσταται οὐδὲν πρόβλημα. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα νὰ δοκιμάζουν καὶ χαρὰν εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ἔστω καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου γίνεται λόγος διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

Ὅλως ἀντιθέτως, τεράστια εἶναι τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὀρθώνονται μέσα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν συνειδητῶς θρησκευτικῶν ἀνθρώπων· ἐκείνων δηλ. οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς ἐνεργὸν καὶ οὐσιαστικὴν σχέσιν μὲ τὸν Θεόν, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνω-

Ποιμαντικά θέματα**Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ**

B'.

Πολλοί είναι οί παράγοντες, οί όποιοι, ώς βιωματικά χαρακτηριστικά τής προσωπικότητας τοῦ ποιμένου καί, ἄς εἴπωμεν, ώς ἀρεταί, συνεργοῦν εἰς τήν δεξιότεχνίαν αὐτοῦ νά ἀκροᾶται ἐποικοδομητικῶς κατὰ τήν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιμαντικοῦ διαλόγου. Καί ἴσως μάλιστα εἶναι δυσχερής καί ἡ ἀξιολογική διαβάθμισις αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ἡ μεταξύ των συνοχή βιοῦται πράγματι ώς ἐν ἀδιάσπαστον ὅλον.

Ἐν τούτοις θά ἦτο δυνατόν ἐνταῦθα νά ὑπομνήσῃ κανεῖς τήν εὐαγγελιστικήν τής ποιμαντικῆς συνειδήσεως τοῦ ἱερέως. Ἐκεῖ-

μένοι μὲ τὸν Κύριον καί Τὸν λατρεύουν ώς Σωτῆρα, Νυμφίον καί Πατέρα των. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν «τὸ ἔργον δὲν ἐμφανίζει καθόλου τὸν Ἰησοῦν τῶν Εὐαγγελίων», εἶναι ἐπόμενον νά συγκλονίζεται ἡ καρδιά των διὰ τήν παραχάραξιν τῆς Ἁγίας Μορφῆς τοῦ Κυρίου των. Πᾶς ὅστις σέβεται τήν μνήμην τοῦ σαρκικοῦ πατρός του, δὲν ἀνέχεται ποτέ οὐδεμίαν προσβολήν, καθ' οἷονδήποτε τρόπον προσγιγνομένην αὐτῷ. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει δῆλον ὅτι καί μὲ πάντα πιστὸν χριστιανόν. Οὐδέποτε καί οὐδαμῶς δύναται νά ἀνεχθῇ οἰανδήποτε καί δι' οἷουδήποτε τρόπου ἐνεργουμένην βεβήλωσιν τῆς τιμῆς τοῦ Ὁνόματος τοῦ Κυρίου του.

Ἡ ταινία εἶναι ἤδη σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Τοῦτο ὅμως συμβαίνει, διότι ἕκαστος λαμβάνει θέσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν θρησκευτικότητα, ἣν διαθέτει, καί πρὸς τὴν προσωπικὴν σχέσιν, τὴν ὁποίαν διατηρεῖ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Ἄλλὰ δὲν ἔπρεπε τὸ φιλμ αὐτὸ νά καταστῇ σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Διότι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει περὶ αὐτοῦ λόγον δύνανται νά ἔχουν μόνον ὅσοι λατρεύουν τὸν Κύριον, οἱ πιστοὶ καί ζηλωταὶ χριστιανοί. Οὗτοι δὲ ἔχουν πᾶν θεῖόν τε καί ἀνθρώπινον δικαίωμα νά ἐπαναλάβουν πρὸς τοὺς παραγωγούς καί τοὺς ἐμπορευομένους τῆς ἐβδόμης τέχνης τοὺς λόγους τῶν νέων τοῦ Λονδίνου: Κύριοι, κάτω τὰ βέβηλα χέρια σας ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Κύριός μας. Δὲν ἔχετε κανένα δικαίωμα νά τὸν προβάλλετε ώς Superstar.

Ἄρχιμ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ Γ. ΛΕΝΗΣ

νος ὁ ποιμὴν, ὁ ὁποῖος δρᾷ καὶ ἐνεργεῖ ὑπὸ τὸ ἅπλετον φῶς τῆς εὐαισθήτου ἱερατικῆς του συνειδήσεως, ὁρᾷ εὐκρινῶς τοὺς στόχους τῆς ποιμαντικῆς του διακονίας καὶ γνωρίζει νὰ ἐπιλαμβάνεται ἐπι-καίρως καὶ ἐγκαίρως πάσης περιπτώσεως, ἡ ὁποία ἐκζητεῖ τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀγάπην τῆς διακονίας αὐτῆς. Ἐφ' ὅσον δηλ. ὁ ποιμαντικὸς νοῦς τοῦ ἱερέως εἶναι σταθερῶς προσανατολισμένος πρὸς τὸν βασι-κὸν στόχον τῆς διακονίας του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώ-που, ἔχει οὗτος ἤδη τὴν βασικὴν ἀγαθὴν προϋπόθεσιν τῆς τέχνης τῆς ἀκροάσεως. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ σώσῃ τὸν πεπλανημένον ἄνθρωπον, γνωρίζει ἐπίσης νὰ ἀφουγ-κράζεται τὰς ἐσωτερικὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ ἀντιλαμβάν-νεται τὰς ἀφώνους ἀναζητήσεις τῆς καρδίας του.

Ἄλλ' ἓνας τοιοῦτος ποιμαντικὸς προσανατολισμὸς, ὁ ὁποῖος θέτει ὡς μοναδικὸν στόχον ἐνώπιον τοῦ ἱερέως τὴν σωτηρίαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ὑποδηλοῖ συγχρόνως καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Ὁ ἀναζητῶν τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον ποιμὴν σέβεται αὐτὸν καὶ μάλιστα κατὰ τὸ μέτρον τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Κύριος ἐθυσιάσθη διὰ κάθε ἄνθρωπον. Ἐπομένως, κάθε ἄνθρωπος εἶναι ψυχὴ ἐξαγορασθεῖσα διὰ τοῦ τι-μίου αἵματος τοῦ Κυρίου. Ἡ χριστοκεντρικὴ αὐτὴ θεμελίωσις τοῦ ποιμαντικοῦ διαλόγου συνεπάγεται σεβασμὸν τῆς προσωπικότητος τοῦ συνομιλητοῦ, ὑπαγορευόμενον ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ποιμὴν γνωρίζει ὅτι διὰ τοῦ ἔργου του θὰ σώσῃ τὸν ποιμαινόμενον, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη. Ὁ ποιμαινό-μενος οὗτος εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, ἔστω ὁ «ἐλάχιστος» (Ματθ. 25,40). Ὅπως δὲ ποτε ὅμως ἡ εἰκὼν Αὐτοῦ.

Ἡ ταῦτισις αὐτῆ τοῦ ποιμαινομένου μὲ τὸν Λυτρωτὴν Ἰη-σοῦν γεννᾷ εἰς τὸ βάθος τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιμένου ὅλας τὰς ἀπαραιτήτους διαθέσεις καὶ ἐνεργείας, ὥστε οὗτος νὰ ἰκανοῦται εἰς μίαν βαθυτέραν ἀκρόασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ποιμαινο-μένου. Οἱ λόγοι, οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τοῦ στόματος τοῦ τελευταίου, κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιμαντικοῦ διαλόγου, δὲν ἀποδίδουν πολ-λάκις ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὗτος θέλει νὰ ἐκφράσῃ. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἰκανότης ἀκροάσεως, ἡ ὁποία νὰ ὑπερβαίῃ τὰ περιωρισμένα πλαί-σια τοῦ γλωσσικοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος δι' αὐτοῦ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐκφρασθῇ.

Οὕτω πράγματι ἡ τέχνη τῆς ἀκροάσεως, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποιμαντικοῦ διαλόγου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπλῶς μία «τέχνη» τοῦ λόγου. Πρέπει νὰ εἶναι μία τέχνη τῆς ψυχολογικῆς καὶ πνευματικῆς διεισδύσεως τοῦ νοῦ τοῦ ἱερέως εἰς τὸ βάθος τῆς ὁμι-λούσης ψυχῆς τοῦ ποιμαινομένου. Ὁ τεχνίτης συζητητῆς ὡς ποι-

ΕΝΟΡΙΑ ΚΑ

ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ*

Ἡ σχέσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶναι σχέσις ἀγάπης πατρὸς πρὸς υἱόν. Μιᾶς ἀγάπης, ἡ ὅποια δὲν ἔχει ὄρια καὶ φθάνει μέχρι καὶ τῆς θυσίας τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ.

Ἄλλὰ τίθεται τὸ ἐρώτημα, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀγάπη κάτι τὸ ἀφηρημένον; Καὶ ἡ ἀπάντησις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὄχι! Πρόκειται ἐδῶ διὰ τὴν σαρκωμένην ἀγάπην. Δὲν πρόκειται δηλαδὴ διὰ ἰδέαν, διὰ ἓνα συναίσθημα, ἀλλὰ διὰ ἓνα γεγονός, διὰ τὸ γεγονός τῆς σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ἡμεῖς οἱ βαπτισμένοι εἰς τὸ ὄνομα Αὐτοῦ, ἐμεῖς ποῦ ἐνεδύθημεν τὸν Χριστόν, οἱ Χριστοφόροι, καλούμεθα νὰ γίνωμεν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς τὴν πλέον συγκλονιστικὴν ἀλήθειαν, τὴν πλέον δύσκολον ἀποστολήν, ἡ ὅποια ἔχει ποτὲ ἀνατεθῆ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι πιὸ συγκλονιστικὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου. Ἄλλὰ ἐπ' αὐτοῦ, ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφέρω τοὺς στίχους συγχρόνου γερμανίδος ποιητρίας, τῆς Marie - Luise Kaschnitz, Καθηγητρίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φραγκφούρτης.

Λέγει λοιπὸν εἰς ἓνα διάλογον μετὰ τὸν Θεόν:

Ἄπαιτεῖς, ἐμεῖς οἱ ἄστοργοι τῆς γῆς αὐτῆς, νὰ εἶμαστε ἡ ἀγάπη σου! οἱ ἄχαροι, ἡ ὀμορφιά σου! οἱ ἄφωνοι, ἡ λαλιά σου! οἱ βαρεῖς, τὸ πέταγμα σου! Καθένας μας τὸ ξέρει, αὐτὸ ἀναμένεις ἀπ' αὐτόν! Κἀτι, ποῦ μπρὸς σ' αὐτό, οἱ ἀτομοβόμβες τίποτε δὲν εἶναι! Κι' ὁ καθένας θ' ἀντιδράσῃ καὶ θὰ πῆ: — Γιατὶ ἐμεῖς; Καὶ θὰ προσθέσῃ: Τί ἄσχημο νᾶναι κανεὶς μέγας, νὰ μένη ἄγρυνος, τὴν νύχτα μοναχός! Ὅμως τότε θὰ καταλάβῃ πὼς αὐτό, εἶναι τὸ τελευταῖο μυστήριον: Ὅταν αἰσθάνεται κανεὶς μακρὰν,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 71 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

μὴν ὑπερβαίνει, δυνάμει τῶν πνευματικῶν καὶ χαρισματικῶν του προσόντων, τὰ στενὰ πλαίσια τοῦ ἐξαγορευομένου προφορικῶς λόγου καὶ ἐγγίζει μετὰ τὴν ἀκροῶσαν σιωπὴν αὐτοῦ τὰ μύχια τοῦ ποιματινομένου συνομιλητοῦ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ *

1. Τὸ πρῶτο στοιχεῖο πού ἐπιβάλλει ἡ ἑσχατολογικὴ αὐτὴ διάστασι, εἶναι ἡ διαφύλαξι τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ κάθε προσπάθεια ἐκκοσμηκεύσεώς της. Ὁ κόσμος, ὅπως ἐλέχθη, καλεῖται ἱστορικὰ νὰ γίνῃ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἀνθρώπινη κοινωνία καὶ κοινότης, καλεῖται συνεχῶς νὰ γίνεταί βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀσφαλῶς ἡ Ἐκκλησία ὀντολογικὰ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐπικρέματα ὅμως πάντα ὁ κίνδυνος τῆς ἐκκοσμηκεύσεως. Ἡ ἐποχὴ τῶν πειρασμῶν τοῦ Ἰησοῦ στὴν ἔρημο δὲν ἔληξε γιὰ τὴν Ἐκκλησία: τί εἶδους μεσσιανικότητα πρεσβεύει καὶ τί εἶδους βασιλεία οἰκοδομεῖ; Τὸ πρόβλημα, Χριστὸς ἢ Καῖσαρ, βρίσκεται πάντα μπροστὰ στὴν Ἐκκλησία καὶ δυστυχῶς εἶναι πολλὰ τὰ δείγματα, στὴν ἱστορικὴ της πορεία, κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία προτίμησε τὰ τοῦ Καίσαρος καὶ συμβιβάσθηκε μὲ τὴς ἐξουσίες καὶ ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου· καὶ ἀντὶ τοῦ ἤθους πού τῆς ἐπέβαλε ἡ παράδοσι τοῦ Χριστοῦ, αὐτὴ προτίμησε τὴν βιωματικὴ μορφὴ πού διαμορφώνουν οἱ παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα στὴς παντοῖες ἐξελίξεις τῆς ἀνθρώπινης σοφίας ἢ τῆς «κενῆς ἀπά-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 69 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

εἶσαι κοντά του! Ὅταν θωρῆ τὸ τέλος Σου, εἶναι ἡ ἀρχὴ Σου! ἡ παγερότητα, ἡ φωτιά σου....».

Ἰδού, λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ποῖοι εἴμεθα: Οἱ ἄστοργοι, οἱ ἄχαροι, οἱ ἀνήσυχοι, οἱ ἄφωνοι, οἱ βαρεῖς. Ἰδού καὶ ἡ ὄντως φοβερὴ κλῆσις μας: Καλούμεθα νὰ γίνωμε ἡ ἀγάπη Του, ἡ ὁμορφιά Του, ἡ γαλήνη Του, τὸ φτερούγισμά σου.

Ποιὸς δὲν θὰ δίσταζε σὲ μιὰ τέτοια κλῆσι; Φοβούμεθα νὰ ἐνηλικιωθοῦμε, διότι τότε πρέπει νὰ ξαγρυπνήσωμε μόνοι μέσα στὴν νύκτα, μέσα σὲ ἓνα κόσμο πού εὐρίσκεται μακρὰν τοῦ Θεοῦ, πού ἔχει διαγράψει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴν του καὶ ἔχει διακηρύξει ὅτι ὁ Θεὸς πέθανε δι' αὐτὸν καὶ βλα γύρω του εἶναι παγερά. Μὰ τότε θὰ ἀρχίσωμε νὰ κατανοοῦμε τὸ μυστήριον καὶ θὰ αἰσθανθοῦμε τὴν ἐγγύτητα καὶ τὴν φωτιά τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, πού θὰ μᾶς φλογίσῃ καὶ θὰ μᾶς καταστήσῃ ἱκανοὺς νὰ πλησιάσωμε τὸν ἄνθρωπο διὰ νὰ νοιώσῃ κι' ἐκεῖνος, ὅτι ξαναγεννιέται ὁ Θεὸς μέσα του....».

(Συνεχίζεται)

Πρεσβ. ΑΝΤΩΝ. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

της... κατά τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου» (Κολοσ. 2, 8). Κι' ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ κάποιον ἄπλο συμβιβασμό, κάτω ἀπὸ τὴς ποικιλόμορφες πιέσεις τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ καθαρὴ ἡττα καὶ σαφῆ ἐκκοσμίκευσι· γιὰ ἀπάρνησι τοῦ ἀληθινοῦ ἑαυτοῦ τῆς, γιὰ ἀλλοτριώσει, θὰ λέγαμε, τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τὸ τραγικὸ εἶναι, ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἐμεῖς οἱ ἄπλοὶ ποτοὶ ἐνῷ προσφέρουμε μὲ κάθε ἀγνότητα καὶ καθαρότητα τὴς προθέσεις μας καὶ τὴς ὑπηρεσίες μας στὴν διακονία τῆς Ἐκκλησίας, συμβαίνει δυστυχῶς τὸ ἀντίθετο, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουμε, νὰ ὑπηρετοῦμε σὲ ἀλλότρια ἐπιβαλλόμενα σχέδια καὶ σκοπούς, ποὺ ἐκ πεποιθήσεως καὶ πνευματικῆς τοποθετήσεως οὐσιαστικὰ ἀπαρνούμαστε. Δὲν γνωρίζω ἂν ἡ «Ἐκκλησία», ὅπως τὴν κατανοεῖ ὁ εὐρύτερος κόσμος, σὰν ἀνθρώπινο δηλ. καθίδρυμα καὶ ἱστορικὴ ὄργανωσι θὰ μπορέσῃ ποτὲ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἀληθινὸ καὶ οὐσιαστικὸ ἑαυτὸ τῆς, ποὺ εἶναι ἡ χαρισματικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ πορευομένη στὴν ἱστορικὴ τῆς πορεία ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι. Δυστυχῶς ἐμεῖς, οἱ ποτοὶ, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀποκτοῦμε τὴν τραγικὴ ἐμπειρία καὶ γευόμαστε τὴν πικρὴ γεῦσι μιᾶς διχασμένης ἐσωτερικῆς Ἐκκλησίας, σὲ Ἐκκλησία ὀργανωμένη μὲ ὑπηρεσίες, νόμους καὶ διατάξεις καὶ σὲ μιὰ χαρισματικὴ Ἐκκλησία τῶν μυστηρίων, τῆς ἀκοήσεως, τῆς ἐμπράκτου ἀγάπης καὶ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς. Μιὰ Ἐκκλησία ὅμως ποὺ δὲν εἶναι «ἠνωμένη τοῖς οὐρανόσις» παύει νὰ εἶναι Ἐκκλησία. Μιὰ Ἐκκλησία ποὺ μεριμνᾷ «περὶ πολλὰ», χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου καὶ ποὺ ἐπιζητεῖ «τὰ αὐτὰ» ποὺ καὶ «τὰ ἔθνη» ἐπιζητοῦν, δείχνει ὅτι δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ κι' ἐπομένως ἔχει γίνεαι κόσμος. Ἐνῷ μιὰ ἱστορικὰ ἀλλὰ καὶ ἐσχατολογικὰ νοουμένη Ἐκκλησία ἔχει διαφορετικὸ φρόνημα ἀπὸ τὸ φρόνημα τοῦ κόσμου. Αὐτὸ τοῦλάχιστον τῆς ἐπιβάλλει τὸ ἰδιαίτερο ἦθος, ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀγιοπνευματικὴ τῆς τοποθέτησι.

Ἡ «ἐκκοσμίκευσι» δὲν μπορεῖ νὰ βοηθῆ, ὅπως δυστυχῶς ἀπὸ πολλοὺς θεωρήθηκε, ὡς ἀναγκαῖο ποιμαντικὸ ἢ ἱεραποστολικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν ἐπέκτασι καὶ προαγωγή τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κόσμος δὲν πλησιάζεται διὰ τῆς ἐκκοσμικεύσεως. Ἡ ἐκκοσμίκευσι εἶναι κατ' οὐσίαν προδοσία καὶ ἄρνησι τοῦ ἀληθινοῦ προορισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ποὺ εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου.

(Συνεχίζεται)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΠΑΤΡΩΝΟΣ

ΠΗΓΗ ΑΓΑΘΩΝ Η ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ*

Ἦτο δὲ ἀπαραίτητος ἡ μετάληψις, ἄλλως ἢ συμμετοχῇ τοῦ χριστιανοῦ εἰς τὴν συγκέντρωσιν ἐθεωρεῖτο ὡς αἰτία «βλάβης» καὶ μὴ ἀποδοχῆς τῶν Κυριακῶν ἐντολῶν. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ἀποστολικὸς Κανὼν λέγει: «Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ προσφορᾶς γενομένης μὴ μεταλάβῃ, τὴν αἰτίαν εἰπάτω καὶ ἂν ἢ εὐλογος συγγνώμης τυγχανέτω, εἰ δὲ μὴ ἀφοριζέσθω, ὡς αἴτιος βλάβης γενόμενος τῷ λαῷ καὶ ὑπόνοιαν ἐμποίησας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος». Ἐπρεπε ὁ χριστιανός, ὁ ὁποῖος δὲν ἤθελε νὰ μεταλάβῃ, νὰ εἴπῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποχῆς του καὶ τότε, ἂν αὐτὴ ἦτο εὐλογος, τοῦ ἐδίδοτο ἡ συγγνώμη. Ἐνῶ, ἀντιθέτως, ὁ Ἀποστολικὸς Θ' Κανὼν εἶναι αὐστηρότερος: «Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς καὶ τῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἀγίᾳ μετάληψι, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφορίζεσθαι χρή». (Ὁ Κανὼν οὗτος ἀφορᾷ καὶ τοὺς σημερινοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι, προσέρχονται μὲν κατὰ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μένουν ὀλίγην ὥραν, ἀκούουν τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ παραμένουν εἰς τὴν Μεγάλην Εἴσοδον καὶ μετὰ ἀναχωροῦν).

Ἐνας ἄλλος Κανὼν τῆς Β' ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου ὁμιλεῖ διὰ τοὺς ἀποστρεφόμενους τὴν Θεῖαν Μετάληψιν, κατηγορῶν αὐτούς: «Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ ἢ ἀποστρεφόμενους τὴν Μετάληψιν τῆς Εὐχαριστίας κατὰ τινα ἀταξίαν. Τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἐξομολογησάμενοι καὶ δεῖξαντες καρποὺς μετανοίας καὶ παρακαλέσαντες τυχεῖν δυνηθῶσι συγγνώμης».

Ἀπὸ τὸν Κανόνα αὐτὸν καὶ τοὺς προηγουμένους Ἀποστολικούς, τοὺς ὁποῖους ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, συνάγεται ὅτι, κατὰ τὰς συναθροίσεις τῶν χριστιανῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι εἰς αὐτὰς νὰ μεταλάβωσι, ἐκτὸς ἂν ὑπῆρχε κάποιος λόγος πού τοὺς ἠμπόδιζε πρὸς τοῦτο. Τότε ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξομολογηθῶσι, εἴτε εἰς τὸν Προϊστάμενον τῆς συνάξεως ἢ καὶ ἐνώπιον ὅλων τῆς συγκεντρώσεως, κατὰ τό: «Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα ὑμῶν» καὶ νὰ τύχωσι τῆς συγγνώμης.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 76 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

Η ΣΚΕΠΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ*

Στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.

Διαβάζουμε καὶ πάλι στὸν Ἰωάννη τῆς Κρον-
στάνδης:

«*Ἡ πηγὴ κάθε ἀληθινῆς χαρᾶς, κάθε ἀληθινῆς ἀνακουφίσεως, τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς θεραπείας, ἡ πηγὴ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως καὶ ἀνδρείας εὐρίσκεται εἰς τὸν Ναόν· ... Ἄληθῶς ὁ Ναὸς εἶναι οὐρανὸς ἐπὶ τῆς γῆς· διότι ἐκεῖ, ὅπου εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ, ὅπου τελειοποιροῦνται τὰ φρικτὰ μυστήρια, ὅπου οἱ Ἄγγελοι ὑπηρετοῦν μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου ὁ Παντοδύναμος ἀκαταπαύστως δοξάζεται, ἐκεῖ ἀληθῶς εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τῶν οὐρανῶν».*

«*Ἄς εἰσέλθωμεν, λοιπόν, εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἰδιαίτερος δὲ εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων μὲ φόβον Θεοῦ, μὲ καθαρὰν καρδίαν, κατὰ μέ-*

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 76 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

Ἄλλωστε καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, αἱ ἀναγινωσκόμεναι, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, περὶ τοῦ ὄλου λαοῦ, τοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εὐρισκομένου, ὁμιλοῦν: «Πρόσχεε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου Σου καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς Βασιλείας Σου καὶ ἔλθε εἰς τὸ ἁγίωμα ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος, καὶ ὦδε ἡμῖν ἀοράτως συνῶν· καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ Σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀκράντου Σώματός Σου καὶ τοῦ τιμίου αἵματος καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ Λαῷ». Καὶ ἡ χαρμόσυνη ἀντιφώνησις τοῦ λαοῦ, μετὰ τὴν Θείαν Μετάληψιν, αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει: «Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὗρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιάφρετον τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν».

Ἐπῆρχον ὅμως περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας χριστιανοί, μὴ δυνάμενοι, λόγῳ γήρατος, ἀσθενείας, ἢ ζῶντες μακρὰν τοῦ τόπου τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐκκλησίας, νὰ λαμβάνουν τὴν Θείαν Μετάληψιν κατ' οἶκον, τὴν ὁποίαν τοὺς ἀπέστελλον δι' ἀρμόδιου προσώπου, τοῦ διακόνου ἢ ἄλλου τινός.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΟΜΙΚΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ*

Ἄν τώρα συνδέσωμε τὸ «ἀνενόχως» μὲ τὸ «μετέχειν», ἡ φράσις θὰ μᾶς δώσῃ διάφορο νόημα: «Δόσε εἰς αὐτοὺς πάντοτε μὲ φόβον καὶ ἀγάπην νὰ σὲ λατρεύουν, χωρὶς ἐνοχλῆν δὲ καὶ χωρὶς κατάρκισιν νὰ κοινωνοῦν τὰ ἄγια σου μυστήρια καὶ νὰ ἀξιοθῶν...» (Παναγιώτου Τρεμπέλα, Λειτουργικόν, Ἀθήναι 1970⁵, σελ. 67). Στὴν περίπτωσι αὐτὴ μετὰ τὸ «λατρεύειν σοι» πρέπει νὰ τεθῆ κόμμα, πού τὸ συναντοῦμε πράγματι σὲ μερικὰς ἐκδόσεις (Ἱερατικόν, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας 1951, 1962, 1968. Ἀρχιερατικόν, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας 1971), πράγμα πού σημαίνει, ὅτι τὸ νόημα τῆς φράσεως ἐπροβλημάτισε τοὺς ἐκδότας καὶ σαφῶς προετίμησαν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῆ τῆς προηγουμένης, γιὰτι ἄλλως δὲν θὰ ἔθεταν ἐκεῖ τὸ σημεῖο τῆς στίξεως. Ἡ φράσις ἔτσι χάνει τὴν ἀρμονικὴ κατανομὴ τῶν ἐπιρρημάτων, πού σημειώ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 77 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

ρος θέτοντες ὅλα τὰ πάθη καὶ πᾶσαν κοσμικὴν φροντίδα καὶ ἄς σταθῶμεν ἐντὸς αὐτοῦ μὲ πίστιν καὶ εὐλάβειαν, μὲ προσοχὴν βαθεῖαν, μὲ ἀγάπην καὶ εἰρήνην εἰς τὰς καρδίαις μας, διὰ νὰ ἀπέλθωμεν ἀπὸ αὐτὸν ἀνακαινισμένοι καὶ τρόπον τινὰ οὐράνιοι· διὰ νὰ ζήσωμεν εἰς τὴν ἀγιότητα τοῦ οὐρανοῦ, ἐλεύθεροι ἀπὸ κοσμικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς».

*

Ὁ Οἶκος τοῦ Θεοῦ, λοιπόν, πού συγκεντρώνει ὁλόκληρο τὸ θησαυρὸ τῆς καρδιᾶς τοῦ χριστιανοῦ πρέπει νὰ εἶναι καὶ στὶς μέρες μας, περισσότερο ἴσως ἀπὸ ἄλλοτε, ὁ κῶρος τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς μας ἀφιερώσεως. Ἐκεῖ βρίσκεται ἡ ἀληθινὴ ἐπικοινωνία καὶ συγκατοίκησι μὲ τὸ Θεό. Ἐκεῖ βρίσκεται ἡ Κιβωτὸς τῆς σωτηρίας μας, ὅπως ἀκριβῶς μᾶς τὴ διδάσκει ἡ Ἐκκλησία μὲ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου πού ἡ Ὁρθοδοξία πανηγυρικὰ ἐορτάζει.

*«Αγαλιάσθωσαν οἱ Προπάτορες σήμερον Δέσπονα,
καὶ εὐφραινέσθω ἡ τεκοῦσά σε, σὺν τῷ πατρὶ σου,
ὅτι ὁ καρπὸς αὐτῶν, Κυρίῳ προσάγεται».*

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

σαμε άνωτέρω, εΐναι όμως συντακτικῶς δοκιμωτέρα, άφοῦ μόνον ἡ τελευταία πρότασις συνδέεται μετ' τὸ «καί» (λατρεύειν σοι, άνενόχως... μετέχειν... καί... άξιωθῆναι»). Στὸ πλαίσιο τῆς ὅλης εὐχῆς, κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν τῆς συντάξεως, τὰ δύο ἐπιρρήματα «άνενόχως καὶ άκατακρίτως» ἔρχονται σὲ παράλληλο θέσι πρὸς δύο ἐπίθετα, ποῦ εὐρίσκονται στὸ πρῶτο τῆς μέρος: «άνενοχον καὶ άκατάκριτον». Οἱ ἱερεῖς θά καταξιοθοῦν άνενόχως καὶ άκατακρίτως νά κοινωνήσουν τῶν μυστηρίων. Κατὰ τὴν ἀντιστοιχία αὐτῆ τῶν αἰτημάτων, αναφέροντας καὶ τὰ δύο ἐπιρρήματα στὸ «μετέχειν», ἐρμηνεύει τὴν εὐχή καὶ ὁ Νικολάος Καβάσιλας: «ὁ ἱερεὺς εὐχετα ὑπὲρ έαυτοῦ καὶ τοῦ πλήθους, ὥστε αὐτὸν μὲν άκατάκριτον παραστήναι τῇ άγία τραπέζῃ καθαρὸν ἴμολυμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· τοὺς δὲ συνευχομένους πιστοὺς «τῶν μυστηρίων μετασχεῖν' άξιωθῆναι, χωρὶς ένοχῆς καὶ κατακρίσεως, καὶ πρὸς τούτοις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κληρονομησαί» (Ἐρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας 23,4). Καὶ θεολογικῶς τὸ «άνενόχως» ταιριάζει καλλίτερα στὴν προσέλευσι στὰ μυστήρια παρὰ στὴν λατρεία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ μία ἄλλη λέξις τῆς φράσεως αὐτῆς ἔχει ὑποστῆ φθορὰ καὶ ἔχει ἀλλοιώσει τὸ νόημα τῆς εὐχῆς. Ἄντὶ (λατρεύειν σοι) τὰ περισσότερα ἀρχαῖα καὶ νεώτερα χειρόγραφα γράφουν (λατρεύουσί σοι) (Ἄθηνῶν 5.815, 713, 5. 394, 662, 769, 661,877, 703 κ.ά.). Ἡ ἴδια γραφή διατηρεῖται καὶ σὲ ὠρισμένες παλαιές καὶ νεώτερες ἐπιμελημένες ἐκδόσεις (Εὐχολόγιον, ἔκδ. Βενετίας 1760, Ρώμης 1873. Ἱερατικόν, ἔκδ. Ρώμης 1950). Σὲ μερικά πάλι χειρόγραφα ἀντὶ (λατρεύουσί σοι) ὑπάρχει ἡ γραφή (λατρεύοντάς σοι) (Βαρβερινός 336, Ἄθηνῶν 685, 2086). Τὸ ὄρθὸ εἶναι τὸ (λατρεύουσί σοι): οἱ παριστάμενοι πιστοί, ποῦ με φόβον καὶ ἀγάπην λατρεύουν τὸν Θεόν, θά άξιωθοῦν ἀπὸ Αὐτοῦ νά μετασχουν άνενόχως τῶν μυστηρίων. Ἔτσι ἔχομε μία νέα ἀντιστοιχία στὰ δύο μέρη τῆς ἀληθινῆς ἀριστοτεχνικῆς εὐχῆς: ἡ ἐπίμονος («πάλιν καὶ πολλάκις») καὶ μετὰ ταπεινώσεως («σοὶ προσπίπτομεν») δέησις τῶν ἱερέων ἔρχεται σὲ ἀντιστοιχία πρὸς τὴν με φόβον καὶ ἀγάπην λατρεία τοῦ λαοῦ.

Ἡ φράσις «δὸς αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύουσί σοι» τῆς εὐχῆς μας ἔχει ἐπηρεασθῆ προφανῶς ἀπὸ τὴν ὁμοίαν φράσι τῆς α' εὐχῆς τοῦ ὄρθρου «Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τῷ ἐξαναστήσαντι...»: «καὶ δὸς αὐτοῖς μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης πάντοτε σοὶ λατρεύειν, αἰνεῖν, ὑμνεῖν...». Ἐξ ἐπιδράσεως ἴσως τῆς εὐχῆς αὐτῆς καὶ τὸ (λατρεύουσί σοι) τῆς εὐχῆς μας ἔχει μετατραπῆ στὸ εὐκολώτερο (λατρεύειν σοι) τῆς α' εὐχῆς τοῦ ὄρθρου, ἂν καὶ τὸ (λατρεύειν σοι) τῆς εὐχῆς αὐτῆς παρουσιά-

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

ΑΠΟ ΤΟΝ Α΄ ΨΑΛΜΟ

1. «Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν».

Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία εἶναι ἀξιομακάριστη. Φανερώνει ψυχὴ γενναία, ζηλευτὴ. Ὁ στίχος τοῦ ψαλμωδοῦ ἀναλύει σὲ τί συνίσταται ἡ γενναιοῦτης τῆς. Δὲν εἶναι ἓνα ἅπλο «ὄχι» τῆς καρδιᾶς. Περικλείει ἀγῶνα, σθεναρὰ ἀντίσταση ἐναντίον τῶν πειρασμῶν.

Κατὰ τὸν θεῖο Παῦλο, κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ πῆ: «Βλέπω ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατεύομενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου» (Ρωμ. ζ', 23). Ἡ προαίρεσή μου εἶναι στραμμένη στὸν Θεό. Ἀλλὰ μὲς ἀπὸ τὴ σάρκα, μὲς ἀπὸ τὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο», μιὰ ἀντίθετη δύναμη με καλεῖ πρὸς τὸ Κακό. Πρέπει

ζει σὲ ὀρισμένα χειρόγραφα τὶς ἴδιες παραλλαγές («λατρεύον-
τας» καὶ «λατρεύουσι»).

Ἔτσι ἐξηγεῖται, γιατί ὁ Καβάσιλας στὴν ἐλευθέρᾳ ἀπόδοσι τῆς β' εὐχῆς τῶν πιστῶν παρατρέχει τὸ «λατρεύειν σοι» στὸ χειρόγραφο ποῦ εἶχε ὑπ' ὄψιν του ὑπῆρχε τὸ «λατρεύουσί σοι», ποῦ δὲν παρουσιάζει τὴν «μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης» λατρεία ὡς αἴτημα, ἀλλ' ὡς διαπίστωσι περὶ τοῦ τρόπου λατρείας τῶν πιστῶν. Ἀκριβῶς δὲ ἡ εὐχὴ αὐτὴ νοηματικῶς ἀπαιτεῖ τὸν τόνισμὸ τῶν αἰτημάτων ποῦ ἀναφέρονται στὸ θέμα τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τῆς συμμετοχῆς σ' αὐτό. Λειτουργικῶς ἡ εὐχὴ ἀποτελεῖ τὸν σύνδεσμο τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἱερᾶς συνάξεως μὲ τὸ δεύτερο, τὴν τελεσιουργία δηλαδὴ τοῦ μυστηρίου.

Σύμφωνα πρὸς ὅσα ἀνωτέρω γράψαμε, τὸ ὀρθὸ κείμενο τῆς φράσεως αὐτῆς τῆς α' εὐχῆς τῶν πιστῶν ἔχει ὡς ἐξῆς: «δόξ αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύουσί σοι, ἀνενόχως καὶ ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἀγίων σου μυστηρίων καὶ τῆς ἐπουρα-
νίου σου βασιλείας ἀξιοθῆναι». Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθῆ
στὴν νεωτέρα γλῶσσά μας ὡς ἐξῆς: «δόσε σ' αὐτοὺς ποῦ πάντοτε
μὲ φόβο καὶ ἀγάπη σὲ λατρεύουν, νὰ μετέχουν χωρὶς ἔνοχη καὶ
κατάκρισι στὰ ἀγία σου μυστήρια καὶ νὰ ἀξιοθοῦν τῆς ἐπουρανίου
σου βασιλείας».

Φ.

νά τὴν πολεμήσω. Νὰ ἀγωνισθῶ καὶ νὰ τὴν ὑποτάξω. Τὸ νὰ ἀγωνίζεται λοιπὸν κανεὶς ἐναντίον τῶν παθῶν του, εἶναι ἡ ἀρχή, μιὰ ἀρχὴ ἐσωτερικὴ, μιὰ φάση τῆς πάλης του μετὰ τὴν ἁμαρτία. Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνο μέσα ἐκεῖ πού θὰ δεῖξῃ τὸ γενναῖο του φρόνημα ὁ ἀληθινὸς φίλος τοῦ Θεοῦ, ὁ μακαριστὸς ἀπὸ τὸν Δαβὶδ. Τὸν ἀναμένουν καὶ ἄλλα παλαιίσματα. Μετὰ τὰ ἁμαρτωλὰ πάθη, τὸν θέτουν σὲ πειρασμὸ δεινὸ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι, οἱ ἄνομοι, οἱ «λοιμοί», ὅπως τοὺς λέγει ὁ ἱερός ποιητής.

Τοὺς βλέπουμε. Δὲν εἶναι ἓνας οὔτε δύο, ἀλλὰ πλῆθος. Συνταιριάζουν, γιατί ὑπακοῦν στὴν ἴδια νοοτροπία. Τὸ παράδειγμά τους εἶναι ἐδωκεστικόν. Ἄπολαμβάνουν πολλὰ σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον». «Ἐλα καὶ σὺ κοντά μας», μᾶς λένε. «Γίνε ὁμοιὸς μας, γιὰ νὰ δρέψῃς χαρὲς». Ἔτσι καὶ οἱ Σειρήνες καλοῦσαν τὸν βασιλιᾶ τῆς Ἰθάκης. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐξασφάλισε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ πρὶν. Πρόσταξε τοὺς συντρόφους του νὰ τὸν δέσουν γερὰ στὸ κατάρτι τοῦ πλοίου, καθὼς περνοῦσαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν τόπο τῶν Σειρήνων. Ἔτσι, δὲν κινήθηκε πρὸς αὐτές. Καὶ γλίτωσε τὸν θάνατο πού τὸν περίμενε. Παράλληλα καὶ ὁ χριστιανὸς, ἐσταυρωμένος στὸν νοητὸ ἴσθμὸ τοῦ Τιμίου Ξύλου, μιμεῖται τὸν Ὅσουςσέα. Χάρη σ' αὐτὴ τὴ σωτήρια προσήλωση τῆς καρδιᾶς του, δὲν κινεῖται πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Δὲν πηγαίνει στὶς συντροφίεές τους. Δὲν πατεῖ πόδι στὸν δρόμο τους. Δὲν βρίσκεται καθισμένος στὰ διαβούλιά τους.

Διαφέρει ὅμως καὶ σὲ κάτι ἀπὸ τὸν ὀμηρικὸ ἥρωα. Ἐκεῖνον τὸν ἐμπόδιζαν τὰ σχοινιά πού τοῦ τύλιζαν καὶ τοῦ ἐσφιζαν πάνω στὸ κορμὶ ἄλλοι. Αὐτὸν ἐδῶ τὸν κρατεῖ τὸ ἴδιό του τὸ θέλημα. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστοῦ, πού «ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις» (Γαλ. ε' 24). Μένουν ἀκίνητοι, γιατί οἱ ἴδιοι τὸ θέλουν, νεκρώνοντας τὶς ἐπιθυμίες τους. Τί ἀγῶνα ὅμως ἔχει αὐτὴ ἡ ἀκίνησις. Τί ἡρωϊσμὸ σημαίνει! Ἡ πείρα κάθε πιστῆς ψυχῆς τὸ μαρτυρεῖ.

Πῶς λοιπὸν ἡ Γραφὴ νὰ μὴ μακαρίξῃ αὐτὴ τὴν ἄφαντη μὲν, ἀλλὰ τόσο μεγάλῃ γενναιότητῃ; Δίκαιος ὁ ἐπαινὸς της. Καὶ δοσμένους ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

2. «Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός».

Ἐπόσχεσαι χαρὲς, ὦ ἁμαρτία. Ἀλλὰ τὸ δόλωμά σου δὲν πιάνει. Γιατὶ ἐδῶ εἶναι μιὰ χαρά, ἓνα ἐντρύφημα ἀπερίγραπτης γλυκύτητος. Ὅποιος τὰ κοινωνεῖ δὲν τὰ ἀλλάζει με τίποτε στὸν κόσμον. Αὐτὸ τὸ ἐντρύφημα καὶ αὐτὴ ἡ χαρὰ εἶναι ὁ «νόμος Κυ-

ρίου», ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἄλλοῦ (Ψαλμ. ρη') ὁ δίκαιος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφωνεῖ: «Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου» (στίχ. 103). «Ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ χρυσίου καὶ τοπάζιον» (στίχ. 127). «Ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγια σου ὡς ὁ εὐρίσκων σκύλα (δηλαδὴ: λάφυρα) πολλὰ» (στίχ. 162).

Τί εἶναι πιὸ ποθητὸ ἀπὸ τῆ Γραφῆ; Ποῦ ἄλλοῦ μπορείς νὰ βρῆς παρηγοριά, εἰρήνη, ἀγαλλίαση ἐκτὸς ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ; Νὰ γιατί ὁποῖος μελετᾷ αὐτὸν τὸν λόγο, δὲν παρασύρεται ἀπὸ τὰ φθαρτὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Νὰ γιατί ἡ σκληρὴ προσπάθεια τῆς ἀρετῆς εἶναι ζυγὸς ἐλαφρὸς.

Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ μιὰ ὀραία παρομοίωση τοῦ ἱεροῦ Ἀγγουστίνου. Τὰ φτερά τοῦ χελιδονιοῦ, γράφει ὁ ἱερὸς Πατήρ, εἶναι ἓνα πρόσθετο βᾶρος στὸ σῶμα του. Ἄλλὰ χάρις ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ βᾶρος τὸ χελιδόνι πετᾷ, σπαθίζοντας τὸν ἀνοιξιάντικο ἄερα. Ἔτσι καὶ σ' ἐμᾶς. Ὁ θεῖος νόμος εἶναι φορτίο. Ἄλλὰ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ φορτίο μᾶς κάνει νὰ ὑψωθοῦμε πάνω ἀπὸ τὴ ματαιότητα, μᾶς φτερώνει τὴν ψυχὴ.

Ἡ Γραφὴ στερεώνει τὴν πίστη, ἐμπνέει τὴν ἀρετὴ, ἀσφαλίζει ἀπὸ τὶς πτώσεις. «Ὅποιος ἔχει στὸ χέρι αὐτῆ «τὴ μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ» (Ἐφεσ. στί' 17) ἀνατρέπει καὶ κατατροπώνει τὸν νοητὸ ἀντίπαλο, τὸν Πονηρό. Κατάγει νίκες περιφανεῖς, δοξάζεται αἰώνια.

Ἀπὸ τῆ Γραφῆ, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀποσπάσουν τὴ θεοφιλεῖ ψυχὴ ὅλα τὰ καλέσματα τῆς ἁμαρτίας. Μέσα στὸ φῶς τῆς, ζοῦμε τὴν ἀλήθεια, ἀκολουθοῦμε τὴν ὁδὸ, ποὺ εἶναι ὁ Χριστός. Ἀπὸ ἐκεῖ πηγάζουν τὰ ρυάκια τῆς θείας Χάρης.

3. «Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται· καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιεῖ, κατευοδοθήσεται».

Πλαί σ' αὐτὰ τὰ τρεχάμενα νερὰ ριζωμένη ἡ ψυχὴ, εἶναι ἓνα πάντα θαλερὸ δένδρο. Χάρις στὰ νάματα τοῦ θείου λόγου, ποὺ τὴν ποτίζουν ἀέναα, καρποφορεῖ τὰ καλὰ ἔργα. Καὶ εἶναι πλούσιο τὸ φύλλον τῶν ἁγίων αἰσθημάτων τῆς. Καὶ ὅ,τι καὶ ἂν κἀν ἔχει καλὴ ἐκβαση. Γιατὶ ὁ Θεὸς τὴν εὐλογεῖ.

Ἐντροφώντας στὴ Γραφῆ, χυμώνουμε τὴ ζωὴ μας μὲ τὴν ἀθανασία τοῦ Πνεύματος. Ἀπολαμβάνουμε τὴ δροσιὰ μιᾶς αἰώνιας ἀνοιξέως. Παράγουμε τὸ Καλό. Καὶ τὸ νοιώθουμε ὡς τὰ μύχιά μας.

Εἶναι καὶ ἄλλα δένδρα ἀξιολύπητα. Φυτρωμένα σὲ αὐχμηροὺς τόπους, μαραίνονται. Καὶ ἡ ἀξίνα τὰ κόβει καὶ ρίχνονται στὴ φωτιά (πρβλ. Ματθ. γ'. 10). Αὐτὰ εἶναι ἡ εἰκόνα τῶν ὄσων δὲν μελετοῦν τὴ Γραφὴ καὶ στεροῦν ἔτσι τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὸ «ὕδωρ τὸ ζῶν» (Ἰω. δ' 10). Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μοιάση κανεὶς τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἀκούη τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ; Ὁχι, ὄχι, φωνάζει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, δὲν γίνεται νὰ σωθῆ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τὴ γνώση τῆς Γραφῆς. Καὶ ἤξερε πολὺ καλά τί ἔλεγε. Γιατί ἔβλεπε γύρω του τί συνέβαινε. Ὅπως βλέπουμε καὶ ἡμεῖς γύρω μας. Ποιοὶ εἶναι ἔρμαια τοῦ Κακοῦ; Ποιοὶ παρασύρονται ἀπὸ τὸ πονηρὸ πνεῦμα; Μόνο οἱ ἄγευστοι τῆς Γραφῆς. Οἱ «καθήμενοι ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου» (Ματθ. δ' 16). Ὅσοι δὲν ἔχουν μέσα τους τὸ φῶς καὶ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες ὀνομάζουν συχνὰ τὴ Γραφὴ ὄπλοστάσιο καὶ φάρμακο. Γιατί αὐτὴ δίνει τὰ μέσα γιὰ νὰ πολεμήσουμε τὸν ἐχθρό. Γιατί αὐτὴ παρέχει τὴ δυνατότητα νὰ ξαναβρῆ τὸ σφρίγος τῆς ἡ ψυχῆ.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων, ἡ καλουμένη Β' Ἐπιστολὴ Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους.— **Ἐπικάιρα**.— **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. — **Ἀρχιμ. Νικολάου Δρόσου**, Λόγος εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον Ἐπίσκοπον Αἰγίνης τὸν ἐκ Ζακύνθου. — **Ἀρχιμ. Ἀμβροσίου Γ. Λενῆ**, Τὸ Ὑπέρολαμπρον Ἄστρον.— **Ι. Κ.**, Ἡ τέχνη τῆς ἀκροάσεως. — **Πρεσβ. Ἄντ. Ἀλεβιζοπούλου**, Ἐνοριακά, Προσκλητήριον Διακονίας. — **Γ. Π. Πατρώνου**, Ἐκκλησία καὶ κόσμος. — **Ἀνδρέου Νομικοῦ**, Πηγὴ ἀγαθῶν ἢ Μετάληψις. — **Δημ. Φερούση**, Ἡ Σκέπη τοῦ κόσμου. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, Ἀπὸ τὸν Α' Ψαλμῷ.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθῆναί 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.